

ЦАХИМ ОРЧИНД ҮЙЛДЭГДЭЖ БУЙ ХҮЧИРХИЙЛЭЛ БА ХҮҮХЭД ХАМГААЛАЛ: ОЛОН УЛСЫН ТУРШЛАГА, ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ

(Харьцуулсан судалгаа)

Д.Аюуш, Д.Жигваагүнсэл, Р.Оргилмаа

АГУУЛГА

ТОВЧИЛСАН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

УДИРТГАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

СУДАЛГААНЫ ДЭЛГЭРЭНГҮЙ

1. ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ХЭЛБЭР, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН.

Цахим орчин дахь хүчирхийллийн хэлбэр

Хууль эрх зүйн орчин

2.ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮҮХДИЙН ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

3.ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ТАЛААРХ ОЛОН УЛСЫН БАРИМТ БИЧИГ

Кибер гэмт хэргийн тухай конвенц

“Цахим орчин дахь хүүхдийн хамгаалалт 2020” бодлого боловсруулагчдад өгөх
удирдамж

Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал

“Ковид-19” цар тахал ба цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл

4.БУСАД ОРНЫ ТУРШЛАГА

Герман улс

Япон улс

АНУ

ИБУИНХУ

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

ХАВСРАЛТ МАТЕРИАЛ

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

ТОВЧИЛСОН ҮГИЙН ЖАГСААЛТ

ГБХЗХГ	Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар
ХХЗХ	Харилцаа, холбооны зохицуулах хороо
ЗГ	Засгийн газар
ХХМТГ	Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газар
НҮБ	Нэгдсэн үндэсний байгууллага
ОУЦХБ	Олон улсын цахилгаан холбооны байгууллага
ДЭМБ	Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага
УИХ	Улсын Их Хурал
ЕБС	Ерөнхий боловсролын сургууль
БНХАУ	Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс
ОХУ	Оросын Холбооны Улс
АНУ	Америкийн Нэгдсэн Улс
ОУХХЭ	Олон улсын харилцаа холбооны эвсэл
ИБУИНХУ	Их Британи, Умард Ирландын Нэгдсэн Хаант Улс

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

УДИРТГАЛ

Энэхүү судалгаанд цахим орчин дахь хүчирхийллийн хэлбэр, хүүхэд хамгааллын эрх зүйн орчин, олон улсын зөвлөмж, бусад орнуудын сайн туршлагуудыг харьцуулан судлав.

Судалгааны **нэгдүгээр бүлэгт** цахим орчин дахь хүчирхийллийн хэлбэр, Монгол Улсын хууль, эрх зүйн орчны талаар, **хоёрдугаар бүлэгт** цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийллийн нөхцөл байдлыг судлан гаргав. Судалгаанд ГБХЗХГ-аас хийсэн “Өсвөр үеийнхний цахим хэрэглээний өнөөгийн байдал” судалгаа (2018), ХХЗХ-оос хийсэн “Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдал” судалгаа (2021)-ийг ашигласан болно. **Гуравдугаар бүлэгт** цахим орчин дахь гэмт хэрэг, олон нийтийн сүлжээн дэх хүчирхийллийн талаарх олон улсын баримт бичгийн талаар судлав. Тухайлбал, кибер гэмт хэргийн тухай конвенц, НҮБ-ын Хүүхдийн сан (UNICEF), ОУЦХБ (ITU)-аас гаргасан “Цахим орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай бодлого боловсруулагчдад хандах удирдамж”, “Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал”, “Ковид-19” цар тахал ба цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх мэдээллийг энэ хэсэгт тоймлон оруулав. **Дөрөвдүгээр бүлэгт** нийгмийн сүлжээн дэх хүчирхийллийн эсрэг хуулийн хэрэгжилтийг хангах тусгайлсан хуультай Герман мөн энэ талаар өндөр түвшинд зохицуулсан ИБУИНХУ (Англи), АНУ, Япон зэрэг орнуудыг сонгон, хууль тогтоомжуудыг харьцуулан судалсан болно.

Түлхүүр үг: Цахим орчин дахь хүчирхийлэл, цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдал, цахим орчин дахь хүний эрх, НҮБ-ын Хүүхдийн сан (UNICEF), ОУЦХБ (ITU)-ийн зөвлөмж, “Ковид19” цар тахал ба цахим орчин

Keywords: Cyberbullying, child safety in cyberspace, human rights in cyberspace, UNICEF's guidelines, ITU's guidelines, COVID-19 and cyberspace

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Цахим орчин дахь хүчирхийллийн хэлбэр, эрх зүйн орчны талаар: Цахим хүчирхийлэл (cyberbullying) гэдэг¹⁵⁷ нь хэн нэгэн этгээд цахим технологийг ашиглан бусад хүнийг дарамтлах, заналхийлэх, ичээх, эсвэл түрэмгийлэх явдал юм. Энэ нь гар утас, компьютер, таблет, тоглоомын систем гэх мэт төхөөрөмж ашиглан үйлдэгддэг. Цахим хүчирхийлэл нь хүний эрхийг зөрчиж байгаа бөгөөд зарим тохиолдолд хууль зөрчсөн үйлдэл болж байна.

Хууль эрх зүйн хувьд Монгол Улс хүүхдийн бүх төрлийн хүчирхийллийн асуудлаар Үндсэн хууль болон хүний эрх, хүүхэд хамгаалалтай холбоотой олон улсын баримт бичгүүдэд нэгдэн орсны дээр Эрүүгийн, Зөрчлийн тухай, Хүүхэд хамгааллын тухай, Хүүхдийн эрхийн тухай, Садар самуунтай тэмцэх тухай, Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай, Зар сурталчилгааны тухай, Гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулиудад тус тус тусгаж өгчээ.

Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3 дугаар зүйлийн 3.4-т “Хүний аюулгүй байдал”¹⁵⁸-ыг тодорхойлж, ... “Хүүхэд, эмэгтэйчүүд, иргэдийг хүн худалдах гэмт хэрэгт өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоохтой холбогдсон эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож энэ чиглэлд бэхжүүлнэ.” гэж ... 3.6-т Мэдээллийн аюулгүй байдлыг

¹⁵⁷ <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html>

¹⁵⁸ Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, УИХ-ын 2010 оны 48 дугаар тогтоол <https://www.legalinfo.mn/annex/details/8070?lawid=6163>

хангах үндсийг “Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн” гэж зааж өгсөн нь цахим орчин дахь хүүхдийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах байдал давхар заагдсан гэж үзэхээр байна.

2018 онд ЗГ-ын тогтоолоор “Сургалтын орчинд авах арга хэмжээ” батлагдаж, үүнд: “Сургууль, цэцэрлэгийн орчинд хичээл, сургалтын үеэр сурагч, хүүхдүүдэд ухаалаг гар утас, түүнтэй адилтгах төхөөрөмж ашиглахыг 2018 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хязгаарлаж”, ... “хүүхэд залуучуудын дунд ухаалаг утас болон цахим сүлжээний ёс зүйтэй хэрэглээг хэвшүүлэх хүрээнд хүүхэд, залуучуудад ээлтэй бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлэх, цахим хүчирхийлэл, халдлагаас урьдчилан сэргийлэх” арга хэмжээ авахаар заажээ.

2020 онд ХХМТГ¹⁵⁹-аас “Цахим орчинд хүүхэд хамгаалах үйл ажиллагаанд баримтлах чиглэл” батлагдаж, цахим орчинд хүүхдийг эрүүл мэнд, бие махбод, оюун санаа, ёс суртахууны хөгжил, төлөвшилд нь сөргөөр нөлөөлөхүйц мэдээ мэдээлэл, агуулга, харилцаанаас шалтгаалсан эрсдэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зорилгыг тусгасан байна.

Манай улсад цахим орчин дахь хүчирхийлэл, нийгмийн сүлжээний талаар тусгайлсан хууль байхгүй бөгөөд эрүүгийн хууль дахь зүйл, заалт нь хүчирхийллийг ямар хэлбэрээр гэдгийг ялгаж бүртгэдэггүй, мөн цахимаар үйлдэж буй гэмт хэрэгт цахим хүчирхийллийн гэмт хэргийг тусад нь ялгаж бүртгэдэггүй байгаа нь энэ талын мэдээлэл боловсруулалт хийхэд хүндрэл учруулж байна.

Цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийллийн нөхцөл байдлын талаар: Цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх тоо баримтыг ...

- 1) цагдаад бүртгэгдсэн гэмт хэрэг зөрчлийн мэдээ;¹⁶⁰
- 2) шүүхээр шийдвэрлэгдсэн шүүн таслах ажлын мэдээ;¹⁶¹
- 3) гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын газрын харьяа 108 төв (утас) болон түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээний төвөөр үйлчлүүлсэн хүүхдийн статистик тоон мэдээ

зэргээс шүүж үзэхэд цахим хүчирхийлэл нь цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэг¹⁶²-т хамаарч хүүхдийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг ялгаж харах боломжгүй байна. Үүнийг илүү нарийвчлан эмпирик судалгаа хийж, тодруулах шаардлагатай.

Цагдаагийн ерөнхий газарт бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээнээс харахад цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн тоо жил бүр нэмэгдэж, 2019 онд 57, 2020 онд 146 болж 2.6 дахин өссөн байна. Хүүхдийн 108 утсанд 2020 онд цахим донтолт 160, цахим дарамт 166 бүртгэгдсэн бол 2021 оны 5 дугаар сарын байдлаар цахим донтолт 91, цахим дарамтын талаар 52 дуудлага ирсэн байна.

¹⁵⁹ Харилцаа холбоо, мэдээлэл, технологийн газар

¹⁶⁰ Цагдаагийн байгууллагад 2021 оны эхний 3 сард бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ, Цагдаагийн ерөнхий газар, мэдээлэл дүн шинжилгээ шуурхай удирдлагын алба, 2021.04.05

¹⁶¹ Монгол Улсын шүүхийн 2020 оны бүтэн жилийн шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээ, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, 2021 он <http://www.judoinstitute.mn/main/252--2020-.html>

¹⁶² Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар бүлэг <https://www.legalinfo.mn/law/details/11634>

ГБХЗХГ-аас 2018 онд “Өсвөр үеийнхний цахим хэрэглээний өнөөгийн байдал, ХХЗХ-оос 2021 онд “Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлын талаарх судалгаа”-г гүйцэтгэжээ. Дээрх хоёр судалгаанд өсвөр насны хүүхдийн интернэтийн хэрэглээ түүний дотор нийгмийн сүлжээ (facebook)-ний хэрэглээний онцлог, тэдний аюулгүй байдал, цахим орчны халдлагад өртөж байсан талаарх баримтыг тусгажээ. Судалгаанд өсвөр насныхан, багш, эцэг эхийн төлөөллийг тал талаас оролцуулсан нь онцлог болжээ.

Цахим орчин дахь хүчирхийллийн талаарх олон улсын баримт бичгийн талаар:

Кибер аюулгүй байдлын олон талт хамтын ажиллагааны эрх зүйн үндэс нь Кибер гэмт хэргийн тухай Будапештийн конвенц юм. Тус конвенцийн наймдугаар зүйлд Хүүхдийн порнографтай холбоотой гэмт хэрэг буюу хүүхдийн эрхийн талаар зохицуулж, процессын хууль, шүүх эрх мэдлийн талаар болон олон улсын хамтын ажиллагааны талаар дурджээ. Монгол Улс тус конвенцийн оролцогч болохын тулд түүний оролцогч 45 улсаас дэмжлэг авах шаардлагатай юм.

Мөн НҮБ-ын Хүүхдийн Сан (UNICEF), Олон Улсын Цахилгаан Холбооны Байгууллага (ITU) болон Цахим орчинд хүүхдийг хамгаалах санаачилгатай хамтран “Цахим орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай бодлого боловсруулагчдад хандах удирдамж”-ийг шинэчлэн гаргасан байна.

Тус удирдамж нь хүүхдийг нийгмийн болон цахим орчинд хоёуланд нь хамгаалах үүргээ ухамсарлаж, хэрэгжүүлэх тогтолцоог бодлого боловсруулагч болон засгийн газарт санал болгосон байна. Мөн цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах, бэлгийн хүчирхийлэл, мөлжлөгийг устгах зорилготой “Бид Хамгаална” (WeProtect) загварыг хэрэгжүүлэхээр дэлхий улс орнуудын бодлого боловсруулагч болон засгийн газруудад зөвлөсөн байна.

Мөн судлаач Роберт Б.Геманы боловсруулсан Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал (төсөл)-ыг эрдэмтэн судлаачид талархан хүлээн авч байна.

“Ковид-19” цар тахлын улмаас дэлхий дахинд хүүхдүүдийн хичээл, сургууль тасалдсантай холбоотой нийгэм, эдийн засгийн олон асуудал үүсч байгаа бөгөөд дэлхийн цөөнгүй улсад дижитал хэлбэрээр хичээлийг үргэлжлүүлж байна. Үүнээс шалтгаалан хүүхдүүдийн интернэт хэрэглээ нэмэгдэж, цахим орчинд өнгөрөөх хугацаа уртассан талаар НҮБ-ын Хүүхдийн сангаас мэдээлэл гаргасан байна. Манай улсад ч ийм нөхцөл байдал үүссэн бөгөөд эцэг эх, асран хамгаалагчийн зүгээс хүүхдийнхээ интернэт хэрэглээнд хяналт тавьж, анхаарал хандуулах зүй ёсны шаардлага бий болоод байна.

ОИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

Цахим орчин дахь хүчирхийлэл, хүүхэд хамгааллын талаарх бусад орны туршлага, эрх зүйн зохицуулалт

№	Улс	Цахим хүчирхийллийн нөхцөл байдал	Эрх зүйн орчин	Хариуцдаг байгууллага	Авч буй арга хэмжээ
1	Герман	Jungendschutz.net цахим хуудсанд бүртгэгдсэн 7513 зөрчлийн ангиллыг авч үзэхэд: - хүүхдийн бэлгийн мөлжлөг-41% - улс төрийн хэт туйлшралтай холбоотой цахим гэмт хэрэг, - хүүхэд залууст хор хөнөөлтэй мэдээлэл зэрэг нь бусад хувийг эзэлж байна. Эдгээр цахим гэмт хэргийн 86% нь гадаадын серверээс ирсэн бөгөөд тал орчим хувь нь платформ дээр илэрчээ.	- Залуучуудыг хамгаалах тухай хууль (JuSchG) <i>Эх сурвалж:</i> https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=724 - Нийгмийн сүлжээн дэх хүүхэд, залуучуудын хамгааллын тухай муж хоорондын гэрээ (JMStV) <i>Эх сурвалж:</i> https://www.kjm-online.de/en/ - Германы Эрүүгийн хууль <i>Эх сурвалж:</i> Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB) https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=752 - Нийгмийн сүлжээн дэх хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> http://library.fes.de/pdf-files/bueros/mongolei/14077.pdf	Цахим болон нийгмийн сүлжээн дэх хүчирхийллийн гэмт хэрэг, халдлагаас хүүхэд, залуу үеийг хамгаалах үйл ажиллагааг: - Холбооны гэр бүлийн яам - Яамны харьяа Хүүхэд, залуучуудын хортой мэдээллийн хяналтын холбооны зөвлөл (BPJM), - Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах комисс (KJM) зэрэг байгууллагууд хариуцан ажилладаг. - Цагдаагийн байгууллага, төрийн болон хувийн, олон нийтийн байгууллагуудтай хамтран ажилладаг байна.	- Цахим үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын үйл ажиллагааг хянах, мэдээллийг индексжүүлэх, гомдол хүлээн авах, шийдвэрлэх, хүүхдийн цахим хүчирхийллийн эсрэг хөтөлбөр, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэх зэргээр хяналт тавьдаг. - Мэдээллийг ангилан хортой мэдээллийг устгах хяналтын төв ажиллуулдаг. Үүнд хуулиар гадаад, дотоодын үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагууд бүгд хамрагдана. - Хувь хүмүүс, эцэг эхчүүдэд цахим хүүхдийн хүчирхийллээс хамгаалах мэдлэг олгох, шүүлтүүр бүхий технологи нэвтрүүлэх зэргийг хуулиар шаарддаг.
2	Япон	2020 онд 18-аас доош насны 1819 хүүхэд цахим гэмт хэргийн хохирогч болсон. Хохирогчдын бараг 90 хувь нь бага, ахлах сургуулийн сурагчид байсан. Үүнээс: - хүүхдийг хамгаалах хууль, журмыг зөрчсөн 738, - хүүхдийн садар самуун 597, хүүхдийн биеэ үнэлэх явдал 311 байгаа бол - хүнд гэмт хэргийн хувьд хүүхэд хулгайлах гэмт	- Цахим мөрдлөгийн эсрэг хууль <i>Эх сурвалж:</i> https://www8.cao.go.jp/youth/kankyou/index.html - Эрүүгийн хууль <i>Эх сурвалж:</i> http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail_main?re=&v=2&id=1960 - Хүүхдийн биеэ үнэлэх, хүүхдийн порно үйлдэлд хариуцлага ногдуулах болон	Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах асуудлыг - Дотоод хэргийн яам, Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан технологийн яам, - холбогдох агентлагууд тус тус хариуцдаг. - Үндэсний цагдаагийн газар бусад төрийн болон хувийн байгууллагууд хамтран ажилладаг.	- Цахим үйлчилгээ үзүүлэгчид нь хүүхэд, залуучуудад интернэтийн аюулгүй хэрэглээний талаар мэдлэг олгох, сурталчлах ажлыг тогтмол зохион байгуулдаг. - Цахим төхөөрөмж үйлдвэрлэгч болон хэрэглэгчдэд цахим хортой мэдээллээс хамгаалах шүүлтүүр бүхий технологийг нэвтрүүлэхийг үүрэг болгосон. - Цахим хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, мэдлэг

		хэрэг өссөн үзүүлэлттэй гарчээ.	хүүхдийг хамгаалах тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> http://www.japaneselawtranslation.go.jp/law/detail/?printID=&id=2895&re=02&vm=02		олгох хөтөлбөр, гарын авлага боловсруулан түгээх, сургалт зохион байгуулах арга хэмжээ авдаг.
3	АНУ	2020 онд Интернэт гэмт хэргийн талаар гомдол хүлээн авах төвд дараах төрлийн гэмт хэргүүд бүртгэгдсэн байна: - Хуурамч цахим шуудан ашиглан аюулгүй байдлын мэдээлэл, хувийн мэдээлэл авах (phishing) - Захиалгын төлбөр болон хүргэлт хийгдэхгүй байх - Сүрдүүлж мөнгө авах - Хувийн мэдээлэл хулгайлж авах - Хуурамч нэр, хаяг ашиглан хүнтэй харицах - Хуурамч баримт материал ашиглан бусдыг хууран мэхлэх - Бусдын итгэлийг хүлээснээр залилах, мэхлэх - Айлган сүрдүүлэх, заналхийлэх - Хуурамч цахим шуудангийн хаягнаас бусадтай харилцах - Бусдын төлбөрийн карт ашиглан төлбөр төлөх. Алга болсон болон бэлгийн мөлжлөгийн золиос болсон хүүхдүүдийг эрэн хайх,	- Цахим ертөнцөд хүүхдийн нууцыг хамгаалах тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> https://www.ftc.gov/news-events/media-resources/protecting-consumer-privacy-security/kids-privacy-coppa https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91 - Интернэт орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> https://www.fcc.gov/consumers/guides/childrens-internet-protection-act - Домэйн нэр үнэн зөв байх тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/800/text - Хүүхэд хамгаалал, аюулгүй байдлын тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i> https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/subtitle-II/chapter-209 - 21-р зуунд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль <i>Эх сурвалж:</i>	Цахим гэмт хэргээс хүүхэд залуусыг урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, тэмцэх асуудлыг: - АНУ-ын Хууль зүйн яам, Боловсролын яам - Яамдын харьяа агентлагууд, олон нийтийн болон сургалт, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд хариуцан, хамтран ажилладаг байна.	- Холбооны Худалдааны Комисс нь Хүүхдийн аюулгүй интернэт хэрэглээг дэмжих хөтөлбөр боловсруулан улс орон даяар хэрэгжүүлдэг. - Цахимаар үйлчилгээ эрхлэгчид нь хүүхдийг бэлгийн хүчирхийлэл, садар самуун үйлдэлд ашигласан материалын талаар хууль сахиулагч байгууллагад нэн даруй мэдэгдэж ажилладаг. - Хууль зүйн яамны Хүүхдийг садар самуун, бэлгийн мөлжлөгөөс хамгаалах албаны Дэвшилтэт технологи ашиглан мөрдөн шалгах нэгж нь 2006 оноос орон даяар Аюулгүй хүүхэд нас хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлсэн. - Сургууль, номын сангууд нь компьютертаа зохисгүй материалыг шүүх программыг суулгах шаардлагатай зэрэг олон тооны арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлдэг.

		хамгаалах төвийн Цахим гэмт хэргийн мэдээллийн сүлжээ (Cybertipline) нь 2020 оны байдлаар цахимаар үйлчилгээ эрхлэгчдээс хүүхдийг бэлгийн хүчирхийлэл, садар самуун үйлдэлд ашигласан материалын талаарх 21.7 сая мэдээлэл хүлээн авсан байна.¹⁶³	https://www.ftc.gov/enforcement/statutes/protecting-children-21st-century-act https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91A - Цахим гэмт хэргийн мэдээллийн шинэчлэлийн тухай хууль Эх сурвалж: https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title18-section2258A&num=0&edition=prelim		
4	ИБУИН ХУ	Цахимаар хамгийн их үйлдэгдэж буй гэмт хэргийн төрлүүдэд дараах хэргүүд ордог байна: - Нийгмийн сүлжээ болон цахим шуудангийн нууц үг ашиглан хакердах - Хуурамч цахим шуудан ашиглан аюулгүй байдлын мэдээлэл, хувийн мэдээлэл авах (phishing) - Хортой програм хангамж-гэмт хэрэгтнүүд файлуудыг хулгайлж компьютерийн систем болон сүлжээнд халдах (malicious software) - Мөнгө хулгайлах зорилгоор цахим хуудас руу халдах ингэхдээ тухайн цахим хуудасны	- Компьютерийн зүй бус хэрэглээний тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents - Айлган сүрдүүлэхээс хамгаалах тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents - Гэмт хэрэгтэнд хариуцлага тооцох ба нийтийн хэв журмыг сахиулах тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents - Тэгш эрхийн тухай хууль Эх сурвалж: https://www.gov.uk/bullying-at-school - Хор нөлөөтэй харилцаа	Цахим гэмт хэргээс хүүхэд залуусыг урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах, тэмцэх асуудлыг: - Хууль зүйн яам, Боловсролын яам - Яамдын харьяа агентлагууд, тухайлбал, Хууль зүйн яамны харьяа Үндэсний гэмт хэрэгтэй тэмцэх Агентлаг - Цагдаагийн газар, бүсийн зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх нэгжүүд, олон улсын хууль сахиулах байгууллагууд, сургалт, эрдэм шинжилгээ, олон нийтийн болон сайн дурын байгууллагууд хариуцан, хамтран	- Үндэсний гэмт хэрэгтэй тэмцэх агентлаг нь цахим орчинд гэмт хэрэг үйлдэгч өсвөр насныхан болон залуучуудыг цахим хэрэгтэн болохоос сэргийлж Цахим сонголт (CyberChoices) аянг зохион байгуулдаг. - Сургуулийн удирдлагууд сургууль, сургалтын байгууллагын эргэн тойронд суралцагч хүүхдүүд болон багш сурган хүмүүжүүлэгчдэд эрүүл, аюулгүй орчин бүрдүүлж ажилладаг. - Их Британийн Хүүхдийн цахим орчны аюулгүй байдлыг хангах зөвлөл (UK Council for Child Internet Safety) нь хүүхэд, залуусын цахим орчны аюулгүй байдлыг хангах олон төрдлийн үйл ажиллагаагаа явуулдаг.

¹⁶³ <https://www.missingkids.org/footer/media/keyfacts>
<https://www.missingkids.org/content/dam/missingkids/gethelp/2019-reports-by-esp.pdf>

		сүлжээ болон серверийг хэт их ачааллах замаар үйлдэх (Distributed denial of service).	холбооны тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27 - Харилцаа холбооны тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents - Боловсрол болон хяналт шалгалтын тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents - Дижитал Эдийн засгийн тухай хууль Эх сурвалж: https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2017/30/section/103/enacted	ажилладаг.	
--	--	--	---	------------	--

СУДАЛГААНЫ ХЭСЭГ

1. ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ХЭЛБЭР, ЭРХ ЗҮЙН ОРЧИН

Цахим хүчирхийлэл (cyberbullying) гэдэг¹⁶⁴ нь хэн нэгэн цахим технологийг ашиглан бусад хүнийг дарамтлах, заналхийлэх, ичээх, эсвэл түрэмгийлэх явдал юм. Энэ нь гар утас, компьютер, таблет, тоглоомын систем гэх мэт төхөөрөмж ашиглан үйлдэгддэг. Цахим хүчирхийлэл нь хүний эрхийг зөрчиж байгаа бөгөөд зарим тохиолдолд хуулийг ноцтой зөрчсөн үйлдэл болж байна. Сүүлийн үед цахим хүчирхийлэл нь өсвөр насныхан дунд улам их газар авч байгаа хэдий ч насанд хүрсэн хүн өртөх явдал цөөнгүй байна.¹⁶⁵

Цахим орчин дахь хүчирхийллийн хэлбэр

Цахим хүчирхийллийн хэлбэрийг Монгол Улсын Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос дараах байдлаар авч үзсэн байна. Үүнд:¹⁶⁶

1. Хэн нэгэн рүү эелдэг бус доромжилсон эсвэл сүрдүүлсэн и-мэйл, чат, текст, мессеж илгээх;
2. Хэн нэгний цахим хаяг, бүртгэлд зөвшөөрөлгүй халдах, ашиглах ;
3. Бусдын хувийн зураг, мэдээллийг хуулбарлан байршуулж, эвлүүлэг хийх, бичлэг хийх замаар бусдыг гүтгэх доромжлох;
4. Онлайн тоглоом тоглохдоо хэн нэгэнтэй бүдүүлэг, эелдэг бус харьцах;
5. Бусдын хувийн тааламжгүй зургийг цахим орчинд байршуулах, бусдад илгээх, хуваалцах;
6. Хэн нэгнийг элэглэн дуурайсан, хуурч мэхэлсэн нийгмийн сүлжээний хуурамч хаяг үүсгэх, ашиглах;
7. Хэн нэгнийг анги сургууль, олон нийтийн нийгмийн сүлжээний групп, онлайн харилцаанд ямар нэг шалтгаангүйгээр оролцуулахгүй байх, блок хийх... зэрэг байна.

Цахим хүчирхийллийн золиос нь насанд хүрээгүй хүн буюу хүүхдүүд болох нь элбэг бөгөөд Монгол Улсын нийт хүн амын 37.6 хувийг 0-18 хүртэлх насны хүүхэд эзэлж байна. Мөн манай улсын нийт хүн амын 80.6 хувь нь интернэт хэрэгч¹⁶⁷, түүний дотор ухаалаг утастай хүүхдүүдийн 95 хувь нь интернэт хэрэглэдэг, мөн тэдний 92 хувь нь фэйсбүүк хаягтай байгаа¹⁶⁸ нь цахим орчин болон нийгмийн сүлжээнд агуулгын эрсдэл, харилцааны эрсдэл, үйлдлийн эрсдэл гарч болохоор байна.

Хууль эрх зүйн орчин

Монгол Улсын Үндсэн хууль:

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 11-т "...хүүхдийн ашиг сонирхолыг төр хамгаална"¹⁶⁹ гэж заасан. Мөн хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 1-т "Төрөөс хүний эрх, эрх чөлөөг хангахуйц ... хууль зүйн болон бусад баталгааг бүрдүүлэх ... үүргийг иргэнийхээ өмнө хариуцна" гэж заасан.

¹⁶⁴ <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html>

¹⁶⁵ <https://www.verywellfamily.com/types-of-cyberbullying-460549>

¹⁶⁶ Цахим орчин хүүхэд хамгаалал сэдэвт хэвлэмэл фостерын сан, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо <http://ekids.mn/Home/newsdetail?dataID=22012&fbclid=IwAR2YroLWF0HURKca5LdAYWTQH5Fr5kGOy5JwOxQICEOer x 7CNkqt QixY>

¹⁶⁷ Харилцаа, холбоо, мэдээллийн технологийн газар <https://dashboard.cita.gov.mn/>

¹⁶⁸ "Өсвөр үе ба цахим хэрэглээ" судалгаа, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, 2018 он <https://bit.ly/2RIBGNE>

¹⁶⁹ Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992.01.13 <https://www.legalinfo.mn/law/details/367>

Хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх Монгол Улсын нэгдсэн орсон олон улсын баримт бичиг:

- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал;¹⁷⁰
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц;¹⁷¹
- Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенц;¹⁷²
- Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрийн тухай олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын 182 дугаар конвенц¹⁷³;
- Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт¹⁷⁴ ... зэрэг баримт бичгүүдэд хүүхдийн аливаа төрлийн (цахим) хүчирхийллээс сэргийлэх, эрхийг нь хамгаалах талаар авч үзсэн байна.

Монгол Улсын хуулиуд:

- Эрүүгийн хуулийн 16 дугаар бүлгийн 16.8-д: “Хүүхдэд садар самууныг сурталчлах, уруу татах”¹⁷⁵ Мөн хуулийн 16.9-д: “Хүүхэд оролцуулж садар самууныг сурталчлах” энэхүү гэмт хэргийг цахим сүлжээ ашиглаж хийсэн бол хүндрүүлэх нөхцөл болгохоор хуульчилсан
- Зөрчлийн тухай хуулийн 6.20 дугаар зүйл “Хүүхдийн эрхийг зөрчих”¹⁷⁶ асуудлыг зохицуулсан байна. Тухайлбал, 6.20 дугаар зүйлийн 3.1-д: “Хүүхдийг өөрийнх нь эцэг, эх, асран хамгаалагч, харгалзан дэмжигчийн зөвшөөрөлгүйгээр мэдээлэл сурталчилгаанд ашиглах”-ыг хориглосон. Уг зөрчлийн хүүхдийн эрхийн улсын байцаагч шалгаж шийдвэрлэнэ.
- Хүүхэд хамгааллын тухай хуулийн 8 дугаар зүйл “Хэвлэл, мэдээлэл, цахим орчин дахь хүүхэд хамгаалал”¹⁷⁷ асуудлыг зохицуулсан. Энэ нь эцэг, эх, асран хамгаалагч гэр бүлийн орчинд, багш, сургуулийн ажилтан сургуулийн орчинд, хуулиар үүрэг хүлээсэн төрийн байгууллага, хуулийн этгээд бусад орчинд өөрсдийн эрх, үүргээ хэрэгжүүлэх замаар хүүхдийг түүний хөгжил, эрүүл мэнд, хүмүүжил, төлөвшилд, сөрөг нөлөө үзүүлэхүйц тоглоом мэдээ, мэдээлэл зар сурталчилгаа, цахим сүлжээнээс хамгаалахаар заасан.
- Хүүхдийн эрхийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд “Хүүхдийн хамгаалуулах эрх”¹⁷⁸-ийн талаар дурдаж, 7.1-т “Хүүхэд гэмт хэрэг, зөрчил, хүчирхийлэл, бие махбодийн шийтгэл, сэтгэл санааны дарамт, үл хайхрах байдал болон мөлжлөгийн аливаа хэлбэрээс нийгмийн бүх орчинд хамгаалагдах эрхтэй.” гэж заасан.

¹⁷⁰ Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, 1946.12.10 <https://www.legalinfo.mn/law/details/1271>

¹⁷¹ 1989 оны 11 дүгээр сарын 20-ны өдөр баталж, 1990 оны 9 дүгээр сарын 2-ны өдөр хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1276>

¹⁷² 1993 оны 5 дугаар сарын 29-ний өдөр баталж, 1995 оны 5 дугаар сарын 1-нд хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1273>

¹⁷³ 1999 оны 6 дугаар сарын 17-ны өдөр баталж, 2000 оны 11 дүгээр сарын 19-нд хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/annex/details/6?lawid=307>

¹⁷⁴ 1966 оны 12 дугаар сарын 16-ны өдөр баталж, 1976 оны 3 дугаар сарын 23-нд хүчин төгөлдөр болсон. <https://www.legalinfo.mn/law/details/1257>

¹⁷⁵ Эрүүгийн хууль, 2015.12.03 <https://www.legalinfo.mn/law/details/11634>

¹⁷⁶ Зөрчлийн тухай хууль, 2017.05.11 <https://www.legalinfo.mn/law/details/12695>

¹⁷⁷ Хүүхэд хамгааллын тухай хууль, 2016.02.05 <https://www.legalinfo.mn/law/details/11710>

¹⁷⁸ Хүүхдийн эрхийн тухай хууль, 2016.02.05 <https://www.legalinfo.mn/law/details/11709>

- Садар самуунтай тэмцэх тухай хуулийн 7 дугаар зүйлд “Эротик хэвлэл, ном зохиол, дүрс бичлэгийг худалдах журам”¹⁷⁹ ыг тодорхойлж, 7.2.3-т “18 насанд хүрээгүй хүнээр худалдуулах, 18 насанд хүрээгүй хүнд худалдах”-ыг хоригложээ.
- Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хуулийн 5 дугаар зүйлд “Хүн худалдаалахтай тэмцэх талаарх төрийн байгууллагын бүрэн эрх”¹⁸⁰-ийг тодорхойлж 5.11-т “Хүүхдийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага нь хүн худалдаалахад өртөх эрсдэлтэй хүүхдийг хамгаалах, урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагаа явуулж, сургалт, судалгаа, хяналт шинжилгээ, үнэлгээ хийн улсын хэмжээнд цаашид авах арга хэмжээний санал боловсруулна.” гэж тусгасан.
- Зар сурталчилгааны тухай хуулийн 16 дугаар зүйлд “Зар сурталчилгаа бүтээх, байрлуулах, түгээхэд хүүхдийг эрхийг хамгаалах”¹⁸¹ зүйлийг оруулж 8 заалтаар хориглож хүүхдийн эрх зөрчигдөхөөс хамгаалсан байна.
- Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хуулийн 28, 31 дүгээр зүйлүүдэд¹⁸² гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх талаар нутгийн захиргааны байгууллага болон иргэний эрх, үүрэгт хүүхдийн эрхийг хамгаалах заалтууд тус тус орсон байна.

УИХ-ын тогтоол:

Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалын 3 дугаар зүйлийн 3.4-т “Хүний аюулгүй байдал”¹⁸³-ийг тодорхойлж, ... “Хүүхэд, эмэгтэйчүүд, иргэдийг хүн худалдах гэмт хэрэгт өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоохтой холбогдсон эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгож энэ чиглэлд бэхжүүлнэ.” гэж заажээ. Мөн 3.6-т Мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндсийг “Мэдээллийн салбарт үндэсний ашиг сонирхлыг хамгаалах, төр, иргэн, хувийн хэвшлийн мэдээллийн бүрэн бүтэн, нууцлагдсан, хүртээмжтэй байдлыг баталгаажуулах нь мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах үндэс мөн” гэж зааж өгсөн нь цахим орчин дахь хүүхдийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах байдал давхар заагдсан гэж үзэхээр байна.

ЗГ-ын тогтоол:

- Монгол Улсын Засгийн газрын 2018 оны 276 дугаар тогтоолоор хүүхдийн асуудал хариуцсан төрийн байгууллага, алба, нэгжид “Сургалтын орчинд авах арга хэмжээ”¹⁸⁴ батлагдаж, үүнд: “Сургууль, цэцэрлэгийн орчинд хичээл, сургалтын үеэр сурагч, хүүхдүүдэд ухаалаг гар утас, түүнтэй адилтгах төхөөрөмж ашиглахыг 2018 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хязгаарлаж”, ... “хүүхэд залуучуудын дунд ухаалаг утас болон цахим сүлжээний ёс зүйтэй хэрэглээг хэвшүүлэх хүрээнд хүүхэд, залуучуудад ээлтэй бүтээгдэхүүн үйлчилгээг нэвтрүүлэх, цахим хүчирхийлэл, халдлагаас урьдчилан сэргийлэх” арга хэмжээг тус тус авсан.

¹⁷⁹ Садар самуун явдалтай тэмцэх тухай хууль, 1998.01.22 <https://www.legalinfo.mn/law/details/445>

¹⁸⁰ Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль, 2012.01.19 <https://www.legalinfo.mn/law/details/554?lawid=554>

¹⁸¹ Зар сурталчилгааны тухай хууль 2002.05.30 <https://www.legalinfo.mn/law/details/259>

¹⁸² Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль, 2019.06.06 <https://www.legalinfo.mn/law/details/14700>

¹⁸³ Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, УИХ-ын 2010 оны 48 дугаар тогтоол <https://www.legalinfo.mn/annex/details/8070?lawid=6163>

¹⁸⁴ МУ-ын ЗГ-ын тогтоол, Сургалтын орчинд авах арга хэмжээний тухай, 2018.09.05 <https://www.legalinfo.mn/law/details/13638>

- Харилцаа холбоо, мэдээллийн технологийн газрын даргын 2020 оны А/68 дугаар тушаалаар батлагдсан “Цахим орчинд хүүхэд хамгаалах үйл ажиллагаанд баримтлах чиглэл”¹⁸⁵-д цахим орчинд хүүхдийг эрүүл мэнд, бие махбод, оюун санаа, ёс суртахууны хөгжил, төлөвшилд нь сөргөөр нөлөөлөхүйц мэдээ мэдээлэл, агуулга, харилцаанаас шалтгаалсан эрсдэлд орохоос урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах зорилготой. Мөн хууль, эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох чиглэлийг багтаасан байна.

2. ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮҮХДИЙН ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН НӨХЦӨЛ БАЙДАЛ

Цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийллийн талаарх тоо баримтыг...

1. цагдаад бүртгэгдсэн гэмт хэрэг зөрчлийн мэдээ;¹⁸⁶
2. шүүхээр шийдвэрлэгдсэн шүүн таслах ажлын мэдээ;¹⁸⁷
3. гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын газрын харьяа 108 төв (утас) болон түр хамгаалах байр, нэг цэгийн үйлчилгээний төвөөр үйлчлүүлсэн хүүхдийн статистик тоон мэдээ...

зэргээс шүүж үзэхэд цахим хүчирхийлэл нь цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэрэгт¹⁸⁸ хамаарч байгаа бөгөөд хэрэг бүртгэлд хүүхдийн хүчирхийлэлтэй холбоотой мэдээллийг ялгаж бүртгэдэггүй учир хүүхдийн хүчирхийллийн гэмт хэргийг ялгаж харах боломжгүй байна. Үүнийг илүү нарийвчлан эмпирик судалгаа хийж, тодруулах шаардлагатай.

Цагдаагийн ерөнхий газарт бүртгэгдсэн цахим мэдээллийн аюулгүй байдлын эсрэг гэмт хэргийн тоо жил бүр нэмэгдэж, 2019 онд 57, 2020 онд 146 болж 2.6 дахин өссөн байна. Мөн хүүхдийн 108 утсанд 2020 онд цахим донтолт 160, цахим дарамт 166 бүртгэгдсэн бол 2021 оны 5 дугаар сарын байдлаар цахим донтолт 91, цахим дарамтын талаар 52 дуудлага ирсэн байна.

“Өсвөр үеийнхний цахим хэрэглээний өнөөгийн байдал” социологийн судалгаа

Уг судалгааг Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газраас 2018 онд гүйцэтгэсэн бөгөөд 21 аймаг болон Нийслэлийн 9 дүүргээс нийт 30 сургуулийг сонгон хамруулсан. Түүвэрлэлтийн нэгжийг сургуулиар сонгон авсан бөгөөд нэгж сургуулиас 11-17 насны сурагчдын тоог хамгийн багадаа 70 байхаар тооцоолон, сурагчдын нэрсийн жагсаалтаас тохиромжит түүврийн аргаар сонгон асуулга судалгаанд хамруулсан. Судалгаанд 11-17 насны 2240 хүүхэд, 378 эцэг эх болон ЕБС-ийн 402 багш, нийгмийн ажилтан нийт 3019 хүнийг хамруулсан байна. Судалгааны голлох үр дүнг танилцуулбал:¹⁸⁹

Сурагчдаас авсан судалгааны үр дүн

- Судалгаагаар өсвөр насны хүүхдүүдийн интернэтийн хэрэглээ маш өндөр байгаа харагдлаа. Тэдний нас ахих тусам цахим хэрэглээний түвшин нэмэгдэж байв.

¹⁸⁵ ХХМТГ-ын даргын тушаал, Цахим орчинд хүүхэд хамгаалах үйл ажиллагаанд баримтлах чиглэл, 2020.05.15 <https://bit.ly/3ocbKQM>

¹⁸⁶ Цагдаагийн байгууллагад 2021 оны эхний 3 сард бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ, Цагдаагийн ерөнхий газар, мэдээлэл дүн шинжилгээ шуурхай удирдлагын алба, 2021.04.05

¹⁸⁷ Монгол Улсын шүүхийн 2020 оны бүтэн жилийн шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээ, Шүүхийн ерөнхий зөвлөл, 2021 он <http://www.judoinstitute.mn/main/252--2020-.html>

¹⁸⁸ Эрүүгийн хуулийн 26 дугаар бүлэг <https://www.legalinfo.mn/law/details/11634>

¹⁸⁹ Өсвөр үеийнхний цахим хэрэглээний өнөөгийн байдал судалгаа, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, 2018 он <https://bit.ly/3hpHpgk>

- Сурагчдын дийлэнх буюу 85 орчим хувь нь ухаалаг утас хэрэглэдэг, тэдний 92 хувь нь нүүр номын хаягтай байв. Эндээс үзэхэд ухаалаг утас авах нь тийм ч хүндрэлтэй асуудал биш гэдэг нь харагдаж байна.
- 70 гаруй хувь нь өдөрт 1-2 цагийг цахим орчинд өнгөрүүлдэг ба тэдэнд ихэнх тохиолдолд аливаа асуудал тулгарахад хамгийн дотны туслагч нь найз нөхөд, үе тэнгийнхэн байдаг байна.
- Гурван хүүхэд тутмын нэг нь цахим орчны хувийн нууц мэдээллээ хадгалах тохиргоог огт мэддэггүй бөгөөд эцэг, эхчүүдийн энэ талын мэдлэг нь хүүхдээсээ муу байв.
- Хоёр хүүхэд тутмын нэг нь садар самууныг сурталчилсан мэдээлэлтэй тогтмол тааралддаг, таван хүүхэд тутмын дөрөв нь цахимаар зүй бус утгатай зурвас авдаг ба эцэг эхчүүдийн ийм төрлийн сөрөг мэдээллийг шүүх програм хангамжийг ашиглах чадвар 95 хувьд нь огт байхгүй байна.
- Интернэтийн байгууллага хэрэглэгчтэй гэрээ байгуулахдаа насанд хүрээгүй хүн байгаа эсэхийг 84 гаруй хувь нь асуугаагүй байна. Интернэтийн компаниуд бага насны хүүхэдтэй айлд сөрөг мэдээллийг шүүгч програмыг заавал суулгуулах шаардлагатайг мэдээлэх үүргээ биелүүлэхгүй, нийгмийн хариуцлагаа ухамсарлахгүй байна.
- Гурван хүүхэд тутмын нэгнийх нь гар утасны дугаар өөр хүний нэр дээр бүртгэлтэй байна. Гар утасны дугаарыг хүүхдийн нэр дээр бүрэн бүртгэлжүүлснээр хориглосон буюу сөрөг нөлөө бүхий мэдээлэл хүлээн авахаас урьдчилан сэргийлэхэд ач холбогдолтой гэж үзэж байна.

Багш нараас авсан судалгааны үр дүн

- Хоёр сурагч тутмын нэг нь багшаасаа цахим орчны зохисгүй хэрэглээний талаарх зөвлөгөөг байнга болон заримдаа авдаг хэдий ч ЕБС-ийн гурван багш тутмын нэг нь сурагчдад энэ талын зөвлөгөө өгөхөд бэлэн биш гэж өөрийгөө дүгнэсэн байв.
- Багш нар цахим орчны шүүлтүүрийн програм хангамжийг 97 хувь нь огт ашигладаггүй байна.
- ЕБС-д өсвөр насны хүүхдүүдэд цахим орчны аливаа эрсдэлийг таниулах, урьдчилан сэргийлэх талаар хичээл явуулах арга зүйн болон сургалтын материал дийлэнхэд нь байхгүй байна. Иймээс цаашид сурагчдад цахим орчны зөв хэрэглээ, аюулгүй байдлын талаарх мэдлэг олгох багш бэлтгэх шаардлагатай гэж 80 орчим хувь нь үзсэн байна.

Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлын талаарх судалгаа¹⁹⁰

Уг судалгааг Харилцаа холбооны зохицуулах хорооноос 2021 онд хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд судалгааны тайланг хавсралт хэсэг бүтнээр оруулав.

3.ЦАХИМ ОРЧИН ДАХЬ ХҮЧИРХИЙЛЛИЙН ТАЛААРХ ОЛОН УЛСЫН БАРИМТ БИЧИГ

Кибер гэмт хэргийн тухай конвенц

Нийгмийн сүлжээ (social network) нь өөрөө цахим буюу кибер орчинд үйлдэгддэг байна. Ийм нөхцөлд кибер аюулгүй байдлыг хангах асуудлаарх олон талт хамтын ажиллагаанд

¹⁹⁰ Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлын талаарх судалгаа, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо, 2021 он <https://www.crc.gov.mn/w/389>

Монгол Улс идэвхтэй оролцох шаардлагатай болж байна. Кибер аюулгүй байдлын олон талт хамтын ажиллагааны эрх зүйн үндэс нь Кибер гэмт хэргийн тухай Будапештийн конвенц¹⁹¹ юм.

Тус конвенцийн наймдугаар зүйлд Хүүхдийн порнографтай холбоотой гэмт хэрэг буюу хүүхдийн эрхийн талаар зохицуулж, процессын хууль, шүүх эрх мэдлийн талаар болон олон улсын хамтын ажиллагааны талаар дурджээ.

Монгол Улс Кибер гэмт хэргийн тухай конвенцийн оролцогч болохын тулд түүний оролцогч 45 улсаас дэмжлэг авах шаардлагатай юм. Монгол Улс Ази, номхон далайн бүсийн орнуудын “Кибер аюулгүй байдлын 5 дугаар форум”-ын 2014 оны 5 дугаар сард, “Онлайн эрх чөлөө” эвслийн сайд нарын 5 дугаар бага хурлыг 2015 оны 5 дугаар сард тус тус Улаанбаатар хотноо зохион байгуулсан нь Монгол Улс олон улсын өмнө кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх, кибер аюулгүй байдлыг хангах бодит хүсэл эрмэлзэл байгааг илтгэх төдийгүй Кибер гэмт хэргийн тухай конвенцод нэгдэн орох шаардлагад эерэг үзүүлэлт болж байна.¹⁹²

Харин Монгол Улсын хоёр хөрш болон ОХУ болон БНХАУ нь дээрх конвенцийн оролцогч хараахан болоогүй байна.

“Цахим орчин дахь хүүхдийн хамгаалалт 2020” бодлого боловсруулагчдад өгөх удирдамж

Улс орнууд “Тогтвортой хөгжлийн үзэл баримтлал-2030” (SDG)-д тусгагдсан зорилтуудын дагуу хүүхдийн төлөө хийх ажил, зорилтуудаа шинэчлэн баталж байна. Тухайлбал, зорилт 16.2-т 2030 он гэхэд хүүхдийн эсрэг аливаа төрлийн хүчирхийлэл, бэлгийн мөлжлөг, эрүүдэн шүүх явдлыг таслан зогсоохыг тусгасан байна.¹⁹³

Үүнтэй холбоотойгоор НҮБ-ын Хүүхдийн Сан (UNICEF), Олон Улсын Цахилгаан Холбооны Байгууллага (ITU) болон Цахим орчинд хүүхдийг хамгаалах санаачилгатай хамтран “Цахим орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай бодлого боловсруулагчдад хандах удирдамж”¹⁹⁴-ийг шинэчлэн гаргасан байна.

Удирдамж нь хүүхдийг нийгмийн болон цахим орчинд хоёуланд нь хамгаалах үүргээ ухамсарлаж, хэрэгжүүлэх тогтолцоог бодлого боловсруулагч болон засгийн газарт санал болгосон байна. Мөн цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах, бэлгийн хүчирхийлэл, мөлжлөгийг устгах зорилготой “Бид Хамгаална” (WeProtect) загварыг хэрэгжүүлэхээр дэлхий улс орнуудын бодлого боловсруулагч болон засгийн газруудад зөвлөсөн байна.

Монгол Улсын хувьд удирдамжид заасан (WeProtect) загварыг хэрэгжүүлэхээр Хөдөлмөр, нийгмийн хамгааллын дэд сайд С.Зулпхараар ахлуулсан Цахим орчин дахь

¹⁹¹Кибер гэмт хэргийн тухай конвенц, 2001.11.23 <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/0900001680081561>

¹⁹² Кибер гэмт хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх нь, Л.Галбаатар, 2015 он, 36-р хуудас

¹⁹³ Цахим орчин дахь хүүхдийн хамгаалалт 2020” бодлого боловсруулагчдад өгөх удирдамж, Guidelines for policy-makers on Child Online Protection 2020, https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/COP/Guidelines/2020-translations/S-GEN-COP.POL_MAKERS-2020-PDF-E.pdf

¹⁹⁴ Цахим орчин дахь хүүхдийн хамгаалалт 2020” бодлого боловсруулагчдад өгөх удирдамж, Guidelines for policy-makers on Child Online Protection 2020, https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/COP/Guidelines/2020-translations/S-GEN-COP.POL_MAKERS-2020-PDF-E.pdf

хүүхдийн эсрэг бэлгийн хүчирхийлэл, мөлжлөгөөс урьдчилан сэргийлэх салбар дундын ажлын хэсэг¹⁹⁵ гарган ажиллаж байна.

Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал

Урьд дурдсанаар 1948 онд НҮБ-ын Ерөнхий ассамблей Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглалыг баталсан. Тэгвэл өнөөдөр хүний эрхийг дэлхийн улс орнуудын хил хязгаарыг үгүй болгон, улам бүр даяаршуулж байгаа цахим ертөнцөд зохицуулах, тунхаглах шаардлага урган гарч байна. Дэлхийн улс орнууд энэ асуудалд хамтдаа анхаарал хандуулж, бодлогын баримт бичгүүдийг боловсруулж байна. Энэхүү тунхаглалын цахим орчин дахь хувилбар(төсөл)¹⁹⁶-ыг Роберт Б.Геман хэмээх судлаач боловсруулжээ.

1. Хүн бүр хүний өөрийн санаа бодол, илэрхийллийг шууд ба шууд бусаар илэрхийлэх, түгээх, бусадтай хуваалцах зохих ёсны, тэгш боломжоор хангагдсан байна.
2. Хүн бүр энэхүү тунхаглалд заасан бүх эрх, эрх чөлөөг үндэс угсаа, арьсны өнгө, хүйс, хэл соёл, шашин шүтлэг, үзэл бодол, нийгмийн гарал үүсэл, хөрөнгө чинээ, нийгмийн байдал зэрэг дурын ялгаваргүйгээр тэгш эдэлнэ.
3. Хүн бүр өөрийн хувийн цахим орон зай, нэртэй байж нэр, онлайн хэлцлээ нууцлан хамгаалах эрхтэй.
4. Интернэтийн үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллага, вэб сайтаас хүний хувийн мэдээллийг албадан гаргаж өгөхийг шаардаж болохгүй. Шаардлагатай үед зохих зөвшөөрлийн үндсэн дээр мэдээллийг гаргаж өгч болно.
5. Хэн ч урьдчилсан зөвшөөрөл авалгүйгээр сайн дураар нийтэд хандсан их хэмжээний цахим шуудан, сервер компьютерт ачаалал үүсгэх хавсралт файл, хөнөөлт программ хангамжуудыг илгээх эрхгүй.
6. Хүн бүр интернэтээс мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Гагцхүү энэхүү эрхээ эдлэхдээ тухайн харилцаанд тогтоосон зан үйлийн хэм хэмжээг даган мөрдөнө.
7. Цахим ба бодит орон зайд цөөнхийн болон хэрэглэгчийг тусгайлан хамгаална. Газарзүйн харьяаллын гэрээ ёсоор ял оногдуулах тохиолдолд оршин байгаа газрын эрх зүйн тогтолцооноос үл хамааран хувь хүний суурь эрхийг хүндэтгэнэ.
8. Хүн бүр өөрийнх нь эрх, эрх чөлөө зөрчигдөх, хувийн мэдээллээ хортойгоор ашиглуулахын эсрэг хууль зүйн хамгаалалтад байх эрхтэй.
9. Агуулга, онлайн харилцаатай холбогдуулан хэнийг ч дур зоргоор хянаж, шалгахыг хориглоно.
10. Хүн бүр эрх, үүргээ тодорхойлуулах, түүний эсрэг ял тулгасан тохиолдолд ялын үндэслэлийг тогтоолгохоор хараат бус, шударга шүүхээр хууль ёсны, нээлттэй дэгээр шүүлгэх бүрэн эрхтэй.
11. Хүн бүр төрийн байгууллага, интернэтийн үйлчилгээ үзүүлэгчээр дамжуулан хуулиар тусгайлан нууцалснаас бусад мэдээлэлд хандах эрхтэй.
12. Хүн бүр өөрийн харилцаа холбоо, хэлцлээ хамгаалах технологийг сонгох эрхтэй ба энэ эрхийг хэрэгжүүлэхэд нь технологид харшлахыг хориглоно.
13. Хүн бүр өөрийн үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй. Энэхүү эрх нь итгэл үнэмшил, сүсэг бишрэлээ төрөл бүрийн зан үйлээр илэрхийлэх эрхийг мөн

¹⁹⁵ Цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах салбар дундын ажлын хэсэг хуралдаж байна. <https://mlsp.gov.mn/content/detail/805>

¹⁹⁶ Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, <http://www.be-in.com/10/rightsdec.html>

агуулна. Хэний ч үзэл бодлоо илэрхийлсэн зан үйлийн хэлбэрт нь ял, зэмлэл хүлээлгэхийг хориглоно.

14. Хүн бүр интернэтийн үйлчилгээ үзүүлэгчийг чөлөөтэй сонгох, түүнийгээ солих эрхтэй. Мөн үйлчилгээний төлбөртэй холбоотойгоор байрлал үл харгалзан “үнэгүй”, “нийтийн” үйлчилгээг сонгох эрхтэй.
15. Хэний ч хандалтын эрх буюу цахим шуудангийн бүртгэлийг үйлчилгээний гэнэтийн өөрчлөлт зэрэг зохисгүй шалтгаан, дур зоргоор хаах, устгахыг хориглоно.
16. Хүн бүр өөртэйгөө онлайнаар холбогдох этгээдээ чөлөөтэй сонгох эрхтэй. Хэнийг ч тодорхой бүлэгт хамруулах, вэб сайтад зочлуулахаар албадахыг хориглоно.
17. Хэн бүхний хувийн мэдээлэл, онлайн үйл ажиллагаа нь хувийн өмч бөгөөд түүнийг тухайн этгээ өөрөө хянана. Хүн бүр энэхүү өмчөө үнэлэх, ил тод болгох, бусадтай солилцох эсэхээ өөрөө шийдэх эрхтэй.
18. Хүн бүр ашиг сонирхол, үнэт зүйл, чиг үүргийг бүлгийг үүсгэх эрхтэй.
19. Хүн бүр шинэ технологийг эзэмших эрхтэй. Төрийн байгууллагаас бүх нийтэд хэрэглээний програм хангамжууд ба онлайн харилцааны сургалтуудыг явуулах үүрэгтэй. Амьдралын хүнд нөхцөлд байгаа хүмүүс, өндөр настангууд болон хэрэгцээт хүмүүст зориулсан сургалт тусгай хөтөлбөрүүдийг авч үзнэ. Сургалт нь хувь хүнд чиглэсэн, тэдний өөрийгөө хүндлэх хүндлэлийг бэхжүүлж, бие даасан байдлыг дэмжихэд чиглэнэ.
20. Эцэг, эхчүүд өөрийн үзэл бодлоор үр хүүхдийнхээ онлайн харилцааг удирдан чиглүүлэх эрх, үүрэгтэй. Энэ асуудлаар ямар ч байгууллага эцэг эхийн сонголтыг үгүйсгэх эрхгүй.
21. Хүн бүр зохиогчийн эрхээр хамгаалагдах утга зохиол, урлагийн болон шинжлэх ухааны бүтээлээ бусадтай онлайнаар хуваалцах эрхтэй.
22. Хүн бүр энэхүү тунхаглалд заасан эрх, үүргийг хэрэгжүүлэн хувьдаа ашиг, орлоготой болох эрхтэй.
23. Хүн бүр өөрийн зан үйл, илэрхийллээ хариуцах, өөрийн байр суурьтай байх эрхтэй.
24. Энэхүү тунхаглалын зарчмуудыг аль нэг улс орон, бүлэглэл, бие хүний зүгээс энд тунхагласан эрх, эрх чөлөөг үгүйсгэхэд чиглэсэн аливаа үйл ажиллагааг авч хэрэгжүүлэх, агуулгыг мушгин өөрчлөх, өөрчлөн хэрэглэхийг хориглоно.

“Ковид-19” цар тахал ба цахим орчин дахь хүүхдийн хүчирхийлэл¹⁹⁷

“Ковид-19” өвчний улмаас дэлхий дахинд үүсээд буй нөхцөл байдлаас шалтгаалан дэлхийн нийт оюутан, сурагчдын 99 хувь буюу 1.7 тэрбум хүүхдийн танхимын хичээл тасалдаад байна.¹⁹⁸ Хүүхдүүдийн хичээл, сургууль тасалдсантай холбоотой нийгэм, эдийн засгийн олон асуудал үүсч байгаа бөгөөд дэлхийн цөөнгүй улсад дижитал хэлбэрээр хичээлийг үргэлжлүүлж байна. Үүнээс шалтгаалан хүүхдүүдийн интернэт хэрэглээ нэмэгдэж, цахим орчинд өнгөрөөх хугацаа уртассан. Манай улсад ч ийм нөхцөл байдал үүссэн бөгөөд эцэг эх, асран хамгаалагчийн зүгээс хүүхдийнхээ интернэт хэрэглээнд хяналт тавихад анхаарал хандуулах зүй ёсны шаардлага бий болоод байна.

¹⁹⁷ Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдал, Монгол Улсын Тагнуулын ерөнхий газар, <https://gia.gov.mn/12/item/709>

¹⁹⁸ НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн мэдээллийн төв, “Ковид-19 ба Хүүхдүүд” https://data.unicef.org/covid-19-and-children/?utm_source=UNICEF%20Data&utm_medium=homepage&utm_campaign=COVID19-hub-unicef-data-hero-image

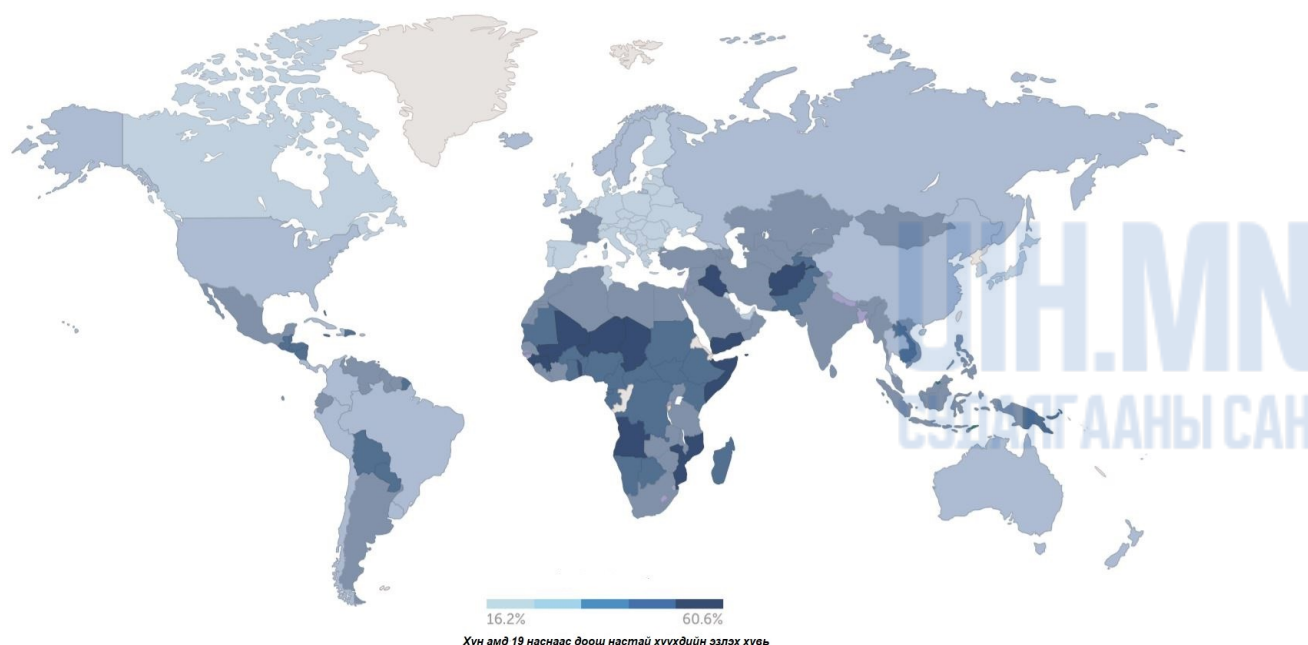
Дэлхийн эрүүл мэндийн байгууллага (WHO)-ын судалгаагаар жил бүр 200 сая хүүхэд бэлгийн мөлжлөг, хүчирхийллийн золиос болдог байна. Үүний тодорхой хувь нь цахим орчинд үйлдэгдэж, жилээс жилд хувь хэмжээ нь нэмэгдэж байгаа бөгөөд интернэт орчин нь мөлжлөг, хүчирхийллийн талбар болж байна. Тийм учраас цахим орчин дахь хүүхэд хамгааллын асуудлыг бүхий л түвшинд авч үзэх шаардлагатай.

Цахим орчныг хүүхдэд аюулгүй болгох нь хүний үндсэн эрхтэй холбоотойгоос гадна шинэ үед цахим “хувьсал” хийх боломжийг олгоно. Аливаа улс, тэр дундаа хурдацтай хөгжиж буй улс орон цахим хувьсал хийснээр эдийн засгийн хөгжил эрчимтэй нэмэгддэг байна. Олон улсын харилцаа холбооны эвлэл (ОУХХЭ) /International Communication Union/-ийн хийсэн судалгаагаар тухайн улсын цахим орчны хэрэглээ 10 хувиар нэмэгдэхэд нэг хүнд ногдох ДНБ 1.3 хувиар өсдөг байна. Энэхүү өсөлт нийт хүн ам, тэр дундаа хүүхдүүд цахим технологийн олгож буй харилцаа холбооны хязгааргүй боломжийг хүртэх болсон үед илрэх бөгөөд ингэхийн тулд цахим орчин нь өөрөө аюулгүй байх ёстой гэж үзэж байна.

ОУХХЭ, ЮНЕСКО-ийн хийсэн судалгаанаас үзэхэд дэлхийн нийт хүн амын 50 гаруй хувь, үүний дотроо хүүхдүүдийн 30 гаруй хувь нь өдөр тутам интернэт ашигладаг аж. Тэдний үзсэнээр 2025 он гэхэд:

- Дэлхийн нийт хүн амын 70-аас багагүй хувь нь өдөр тутам интернэт ашиглаж,
- Нийт хүүхдийн 60 хувь нь дижитал хэрэглээний үндсэн мэдэгдэхүүн, чадвартай болж,
- Дэлхийн нийт хүн амын 40 хувь нь цахим санхүүгийн үйлчилгээ ашигладаг болох гэнэ.

Зураг 1. Хүн амд 19 наснаас доош настай хүүхдийн эзлэх хувь

Интернэт хэрэглэгчдийн хувьд хүүхдүүдийн хэрэглээ хамгийн хурдацтай нэмэгдэж байгаа бөгөөд ойрын жилүүдэд хөгжил буурай оронд ч хөдөлгөөнт интернэт тавигдаж, хэрэглээ улам нэмэгдэх нь гарцаагүй болж байна.

НҮБ-ын Тогтвортой хөгжлийн зорилгод 2030 он гэхэд хүүхдийн эсрэг үйлдэгдэж буй бүх төрлийн хүчирхийлэл, бие, эрхтний наймаа, бэлгийн мөлжлөг зэргийг үгүй хийх зорилго

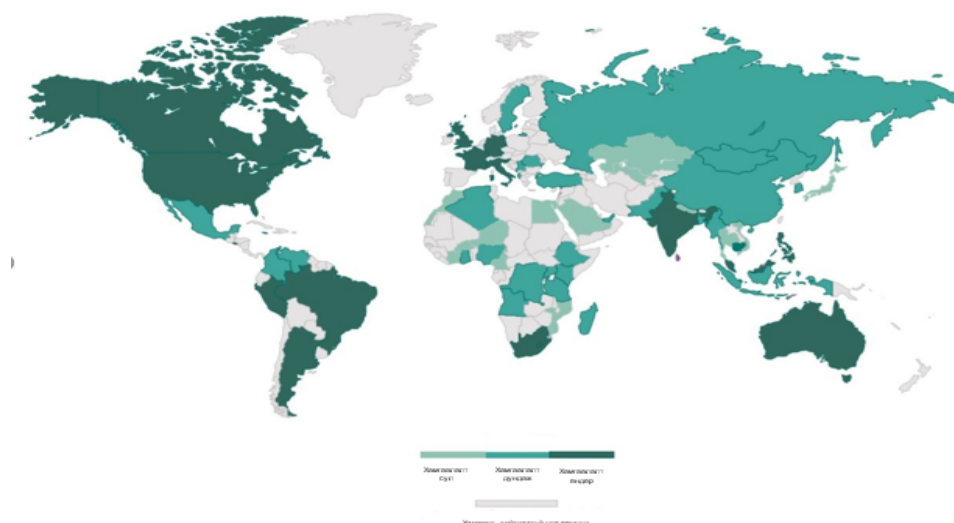
тавьсан. Гэвч цахим орчинд хүүхэд бэлгийн мөлжлөгт өртөх болон бусад олон төрлийн дарамт, шахалттай тэмцэх ажилд тулгарч буй асуудлуудаас онцлох дараах асуудлууд байна.

- Зарим улс оронд цахим орчинд хүүхдийн эсрэг үйлдэгдэж буй гэмт хэргийн эсрэг хууль, журам байдаггүй, хууль, журмууд хоорондын уялдаа холбоо сул, үл нийцдэг.
- Цахим үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудад өөрсдийнх нь платформ дээр үйлдэгдсэн хүүхдийн мөлжлөгийн талаарх материалыг хадгалах талаар зохицуулалт байхгүй.
- Улс орнуудад энэ төрлийн гэмт хэргийн талаарх нэгдсэн стандарт, тайлбар байдаггүйн улмаас аливаа асуудлын цар хүрээг тодорхойлох, хамтран ажиллахад саад учруулдаг.
- Ихэнх улсуудад цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлыг хангахад хамтын ажиллагаа шаардлагатай салбаруудыг холбосон дэд бүтэц, чадамж байдаггүй.
- Олон улсыг хамарсан судалгаа, мэдээлэл хомс байдал.
- Хүүхдүүдийн цахим орчинд цаг өнгөрөөдөг орчин (Сошиал медиа, мессеж програмууд, live-stream апп-ууд, хоорондоо холбогддог тоглоомууд)-ын хараа хяналтгүй байдал.
- Интернэт урсгалыг хянахад төвөгтэй бөгөөд технологи хөгжихийн хэрээр өндөр нягтаршил бүхий зураг авах, бичлэг хийх, live-stream хийх боломж бүхий камертай хямд гар утас гарч байгаа нь хүүхдийн бэлгийн мөлжлөгтэй тэмцэх ажлыг улам хэцүү болгодог.
- Дижитал төхөөрөмжүүдэд тэднээр дамжуулан хүүхдийг дарамтлах, мөлжлөг үйлдэх боломжийг хаах технологийн боломж бага, эсвэл огт байдаггүй.
- Зарим оронд соёл болон нийгэм, цахим орчны нөхцөл байдал, бусад хүчин зүйлээс шалтгаалж мөлжлөг үйлдэгчид баригдахгүйгээр гэмт хэрэг үйлдэх боломжтой байдаг.
- Цахим орчны талаарх мэдлэг буюу насны ялгаа. Эцэг эх, асран хамгаалагч, багш сурган хүмүүжүүлэгч, бодлого боловсруулагчид ихэвчлэн технологийн мэдлэг муугийн улмаас хүүхдүүдийн цахим орчин дахь амьдралыг ойлгох, тэднийг эрсдэлд өртөхөөс урьдчилан сэргийлэх мэдэгдэхүүнгүй байдаг.
- Ерөнхийдөө уг асуудлыг хүндрүүлэн авч үздэггүй, мэддэггүйн улмаас цахим орчин дахь хүүхэд хамгааллын арга зүйг хэрэгжүүлдэггүй.

Асуудлын цар хүрээ

- Зөвхөн нэг жилийн хугацаанд “Internet Watch Foundation” байгууллага хүүхдийн бэлгийн мөлжлөгтэй холбоотой материал тавьж буй 105,000 вебсайт олж илрүүлдэг байна.
- 2018 онд гэхэд л хүүхдийн бэлгийн мөлжлөгтэй холбоотой 223,999 зураг, бичлэг илрүүлж байсан.
- 2018 онд хийгдсэн судалгаагаар хүүхдэд зориулсан гар утасны аппликейшнуудын 19 хувь нь хүүхдийн мэдээллийг цуглуулж байсан.
- Ахлах, дунд сургуулийн сурагчдын 30-аас илүү хувь нь цахим дарамтад өртсөн, өртөх хандлагатай байдаг байна.

Зураг 2. Хязгаарлалт хийгдсэн орнууд (хязгаарлалт сул, дунд, өндөр)

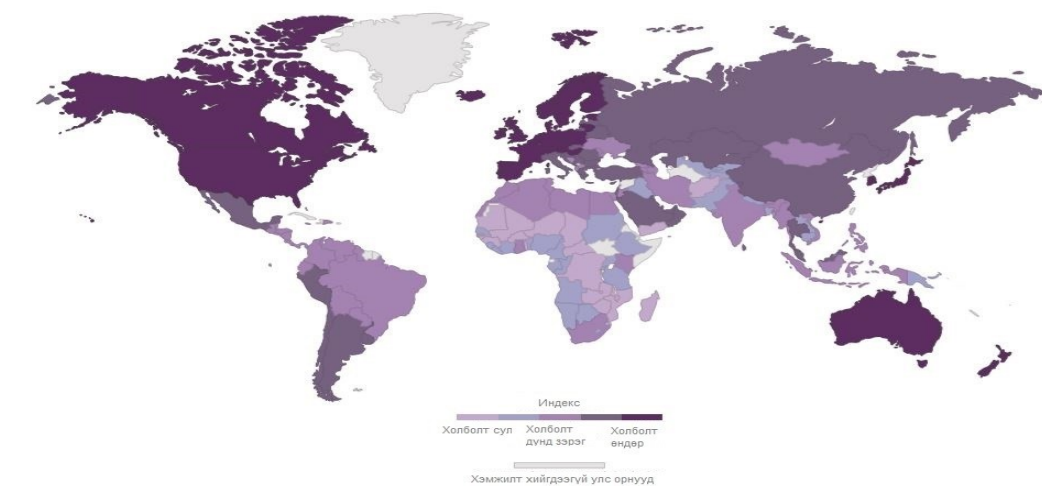

Мэдээллээс харахад олон тооны цахим платформ, үйлчилгээ хүүхдийг янз бүрийн аюулаас хамгаалах чиглэлд хангалттай анхаарч, тохирох арга хэмжээг авдаггүй. Үүний уршгаар маш олон хүүхэд хохирсоор байна. Харин эдийн засаг, нийгмийн дэд бүтцээ цахимжуулсан орнуудын туршлагаас харахад цахим орчинг хүүхдэд аюулгүй болгохын тулд дараах алхмуудыг хэрэгжүүлсэн байна.

- Цахим орчин дахь хүүхэд хамгааллын чиглэлийн төвлөрсөн удирдлага бий болгох, холбогдох хууль, журмыг батлах.
- Хүүхдэд зориулсан бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нь аюулгүй байдлыг хангасан байхад анхаарах.
- Урьдчилан сэргийлэх, илрүүлэх, зогсоох нэгдсэн систем бий болгох.
- Үндэсний болон бүс нутгийн хэмжээнд Засгийн газар, хувийн салбар, олон нийтийн болон судалгааны байгууллагуудын хамтын ажиллагааг сайжруулах.
- Хүүхэд, эцэг эх, асран хамгаалагчдыг уг асуудлаар сургах, шаардлагатай үед хэнд хандахыг нь тодорхой болгох.

Зураг 3. Хүүхдүүдийн цахим орчны хэрэглээ, нөхцөл байдал

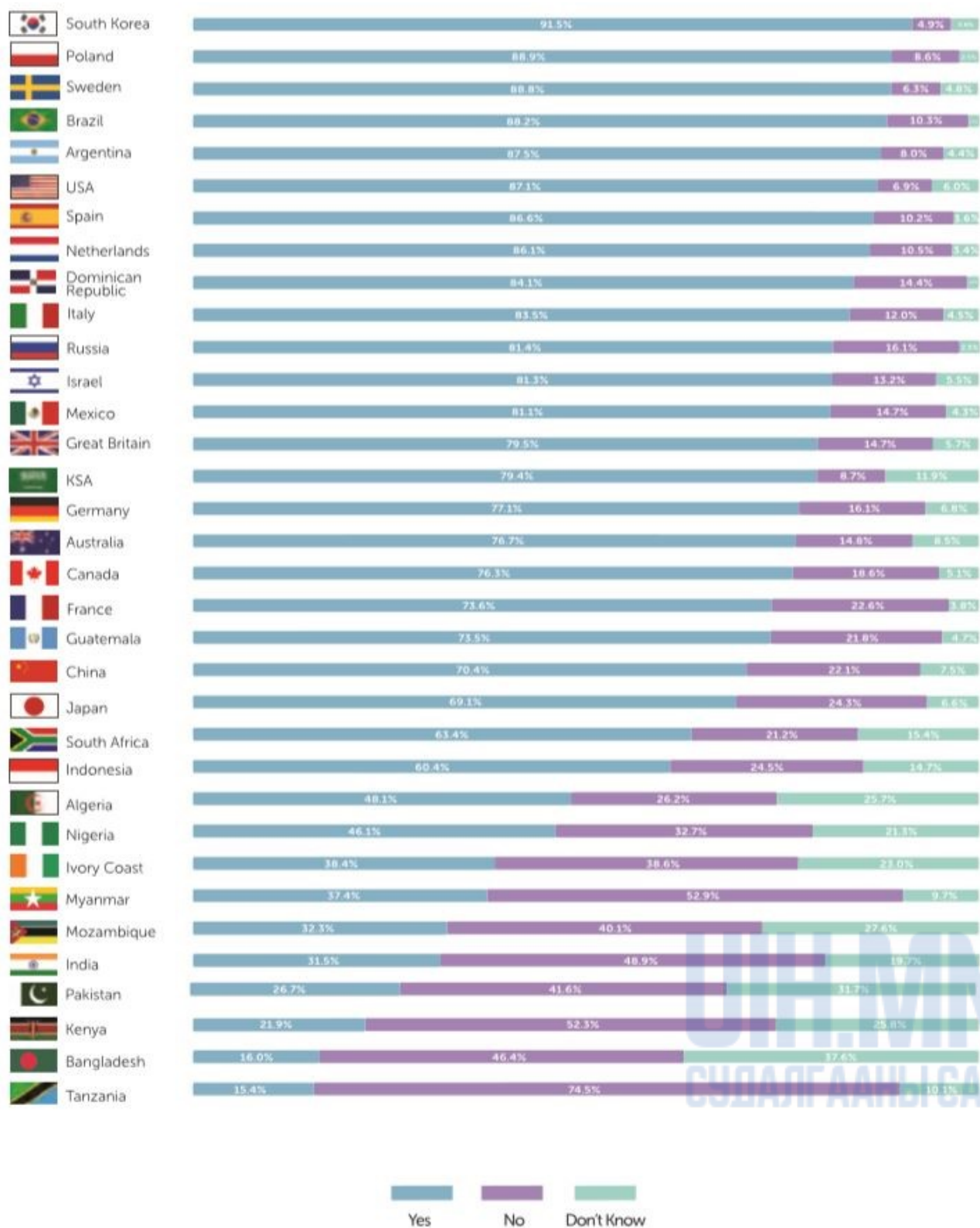
UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Source: GSMA Global connectivity Index 2019, GSMA Intelligence Unit
<https://www.mobileconnectivityindex.com/#year=2018>

ОУХХЭ-ийн судалгаагаар хөгжил буурай орнуудад ч нийт залуу үеийн 35 хувь нь интернэт хэрэглэдэг байна. Дээр дурдсанчлан интернэтэд холбогдох боломжтой технологийн үнэ буурах тусам эдгээр улсад залуу үе, хүүхдүүд тэдгээрийг ашиглах боломж нэмэгдэж байгаа.

UIH.MN
 СУДАЛГААНЫ САН

Дээрх графикт хөгжиж буй болон хөгжингүй 34 улсыг сонгон, эцэг эхчүүдээс “Таны 5-17 насны хүүхэд сүүлийн гурван сард гар утас ашиглан интернэтэд холбогдсон уу” гэх асуултыг асууж, үр дүнг нь гаргасан байна. Уг графикаас дэлхийн улс орнууд дахь хүүхдүүдийн гар утасны хэрэглээ, интернэт хэрэглээ, эцэг эхчүүдийн хяналтыг харж болохоор байна.

ДЭМБ-ын мэдээллээр өмнө дурдсанчлан жил бүр 200 сая хүүхэд бэлгийн мөлжлөгийн хохирогч болдог. INTERPOL-ийн санд 19400 гаруй хохирогчийн 1.5 сая зураг, бичлэг хадгалагддаг бол АНУ-ын алга болсон, мөлжлөгт өртсөн хүүхдийн тухай мэдээллийн санд 25 сая гаруй хохирогч хүүхдийн мэдээлэл хадгалагддаг байна. Гэвч бодит тоо үүнээс харьцангуй их бөгөөд илрэхгүй, хохирогч нь өөрөө ч мэдээгүй байх тохиолдол олон байна.

4.БУСАД ОРНЫ ТУРШЛАГА

ГЕРМАН УЛС

Герман улс цахим гэмт хэрэг ба онлайн хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх нь чухал гэж үздэг. Сүүлийн үед интернэт сүлжээ болон түүнд холбогдсон төхөөрөмжүүд нь уламжлалт гэмт хэргүүдийг үйлдэх гол хэрэгсэл болж байна.

Цахим орчин дахь гэмт хэрэг, хүчирхийллийн нөхцөл байдал¹⁹⁹

Харин Германы Хүүхэд залуучуудыг цахим орчин дахь хүчирхийллээс хамгаалах үйл ажиллагаа, хяналтыг явуулдаг Jungendschutz.net цахим хуудсанд бүртгэгдсэн 7513 зөрчлийн ангиллыг авч үзэхэд хүүхдийн садар самуун 41% -ийг эзэлж байгаа бол улс төрийн хэт туйлшралтай холбоотой цахим гэмт хэрэг, порнографтай холбоотой, хүүхэд залууст хор хөнөөлтэй мэдээлэл зэрэг нь бусад хувийг эзэлж байна.

Эдгээр цахимаар үйлдэгдсэн гэмт хэргийн 86% нь гадаадын серверээс ирсэн бөгөөд агуулгын тал орчим хувь нь платформ дээр илэрчээ. Ялангуяа Facebook (14%), YouTube (10%), Twitter (6%), Instagram (5%), Tumblr (4%) нар ихээхэн хувийг эзэлж байжээ.

Хор хөнөөлтэй мэдээллийг устгах амжилтын хувь нь дотоодын сервер дээр 100%, гадаадын серверүүдийн хувьд 92% байна. Хугацааны хувьд Германд дунджаар 4,8 хоногийн хугацаанд устгадаг бол гадаадын серверүүд 7,8 хоногт устгадаг байна.

Цахим хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор засгийн газрууд иргэний нийгэм, хувийн секторууд ба олон улсын байгууллагуудын хамтын ажиллагааны хэлбэрээр маш өргөн цар хүрээтэй санал санаачлагуудыг гарган, дэмжих бодлогыг баримтлан ажилладаг. Энэ хүрээнд хууль эрх зүйн орчныг боловсронгуй болгох, хэрэгжилтэнд хяналт тавих, бодлого хөтөлбөр боловсруулах, хүүхэд залууст мэдлэг олгох, цахим орчныг ашиглах боловсролыг дээшлүүлэх, мэдээ мэдээллээр хангах, цахим гэмт хэрэг, хүчирхийллээс хамгаалах арга хэрэгслийг нэвтрүүлэх зэрэг өргөн хүрээний цогц арга хэмжээг авч ирсэн байна. Тухайлбал,

- ✓ **Райнландын 10 зүйлт хөтөлбөр** (Rhineland's 10 Point Program)- Интернэтийн зохистой хэрэглээний талаарх мэдлэгийг дээшлүүлж, суурь мэдлэгтэй болгох замаар хүүхэд, залуучуудыг аюултай цахим агуулгаас хамгаалах зорилготойгоор боловсруулж 2007 оноос хэрэгжүүлсэн. Энэхүү хөтөлбөр нь Европын Холбооноос санхүүжүүлдэг Киксейф (Kicksafe) зэрэг хөтөлбөрүүдтэй хамтран ажилладаг.
- ✓ **Киксейф хөтөлбөр** (Kicksafe)- Мөн хүүхэд, залуучуудын интернэт болон цахим хүчирхийллийн талаарх ухамсар, мэдлэгийг дээшлүүлэх зорилготойгоор 2009 оноос хэрэгжүүлж эхэлсэн. Хөтөлбөр нь хүүхэд, залуучуудыг өөрийн “хүүхэд залуучуудын” цахим хуудсуудаараа дамжуулан нэгтгэж, шинээр тулгамдаж буй асуудлуудыг хөндөн танилцуулдаг. Энэ хөтөлбөрийн хүрээнд жил бүрийн 2

¹⁹⁹ https://www.jugendschutz.net/fileadmin/download/pdf/Report_2019_Children_on_the_Internet.pdf

дугаар сарын 5-ны өдрийг Европын “Илүү аюулгүй интернэтийн өдөр” болгон тэмдэглэдэг ба засгийн газрын болон хувийн хэвшлийн олон байгууллагуудтай хамтран ажиллаж, интернэт орчны аюулгүй байдал ба цахим хүчирхийллийн талаарх мэдээллүүдээр хангадаг. Европын Холбооны хэмжээнд улс орон тус бүрийн онцлог асуудлыг хөндөн үзэх үүднээс тусгайлсан цахим сүлжээнүүдийг бий болгон ажиллуулдаг байна.

- ✓ **Freiwillige Selbstkontrolle Multimedia-Diensteanbieter (FSM)** буюу Сайн дурын өөрийгөө зохицуулах мультимедиа үйлчилгээ үзүүлэгчдийн ассоциаци нь хүүхэд залуучуудыг аюултай цахим агуулгаас хамгаалах зорилгоор 1997 онд үүсгэн байгуулагдсан бөгөөд хууль бус болон аюултай цахим агуулгын талаарх мэдээг шинжлэн үздэг Хотлайн (Hotline)-ыг ажиллуулдаг. FSM нь 1999 онд **INHOPE** нэртэй интернэтийн хотлайн ажиллуулагчдын Олон улсын ассоциацийг бусадтай хамтран үүсгэн байгуулсан ба энд ихэвчлэн Европт байрлах 20 гаруй интернэтийн хотлайн нэгдэн орсон байна. INHOPE нь интернэтийн аюулгүй байдлыг ханган ажилладаг хотлайнуудын ажиллах орчныг нөхцөлдүүлж, хамтран ажилладаг.
- ✓ **Интернэт ба Дижитал Нийгмийн лавлах-** Дижитал ур чадвар, боловсролыг дээшлүүлэх чиглэлээр зөвлөгөө өгч, гарын авлагаар ханган ажилладаг. Энд бас муж улсын түвшинд үйл ажиллагаа явуулдаг **“Medienpass NRW” хөтөлбөр (хэвлэл мэдээллийн сувгийн паспорт)** зэргийг дурдаж болно.

Мөн хүүхэд сэтгэлийн дарамтанд орох үедээ залгаж тусламж авах боломжтой “Хүүхэд, залуучуудад туслах шугам (“Nummer gegen Kummer”) буюу Телефон зөвлөгөө, үйлчилгээний төвийн 116 111 утасны дугаарыг ажиллуулдаг. Энд өдөрт дунджаар хоёр дуудлага тутмын нэг нь цахим хүчирхийлэлтэй холбоотой байдаг байна. 2013 онд гэхэд Германы телефон зөвлөгөө, үйлчилгээний төвд 495 цахим хүчирхийллийн тохиолдол бүртгэгдсэн байна.

***Цахим орчин дахь хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэх, хүүхэд хамгаалал*²⁰⁰**

Цахим болон нийгмийн сүлжээн дэх хүчирхийллийн аливаа гэмт хэрэг, халдлагаас хүүхэд, залуу үеийг хамгаалах үйл ажиллагааг **Холбооны гэр бүлийн яам** хариуцахаас гадна тус яамны харьяа **Хүүхэд, залуучуудад хортой мэдээллийн хяналтын холбооны зөвлөл (BPJM)**, Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах комисс (KJM) зэрэг байгууллагууд хариуцан ажилладаг. Эдгээр төрийн захиргааны байгууллагууд нь Хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах хууль, Нийгмийн сүлжээн дэх хүүхэд, залуучуудын хамгааллын тухай муж хоорондын гэрээ зэрэг эрх зүйн орчны хүрээнд үйлчилгээ үзүүлэгч байгууллагуудын үйл ажиллагааг хянах, мэдээллийг индексжүүлэх, гомдол хүлээн авах, шийдвэрлэх, хүүхдийн цахим хүчирхийллийн эсрэг хөтөлбөр, үйл ажиллагаа хэрэгжүүлэх зэргээр хяналт тавьдаг. Мөн эдгээр нь Холбооны хууль зүйн яам, Германы цагдаагийн байгууллага, төрийн болон хувийн, олон нийтийн байгууллагуудтай нягт хамтран ажилладаг байна.

Герман улсын Засгийн газраас 2003 оноос цахим хүчирхийлэлээс урьдчилан сэргийлэх, гэмт хэрэгтэнд шийтгэл ногдуулах, хохирогч нарт туслах зэрэг ажлыг хийх талаар ихээхэн анхаарч эхэлсэн.

Тухайн жилд хүүхэд, залуучуудыг хортой бөгөөд аюултай агуулгаас илүү сайн хамгаалах үүднээс Хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах хуулийг Холбооны Засгийн газар болон Ландераас (the Federal State and the Länder) сайжруулан шинэчилжээ. Энэхүү хуулийн

²⁰⁰ <https://www.jugendschutz.net/en/index.html>

шинэ зүйл заалтууд ба төрийн институцийн үйл ажиллагаа нь залуучуудыг интернэтийн сөрөг нөлөөнөөс аль болох сайн хамгаалж, тэдний насны онцлогт тохируулан нийгмийн болон хувь хүний хөгжлийг дэмжихэд чиглэгдсэн байна.

Хамгийн чухал зохицуулалтууд дараах хоёр хуульд тусгагдсан байдаг: Холбооны улсын түвшинд **“Залуучуудыг хамгаалах тухай хууль”** (JuSchG)²⁰¹ нь CD зэрэг биет мэдээллийг нийтэд түгээх асуудлыг зохицуулж, чухам алийг хүүхэд, залуучуудад хортой мэдээллийн жагсаалтад оруулахыг тодорхойлно. Мужийн түвшинд (Länder level) **“Нийгмийн сүлжээн дэх хүүхэд, залуучуудын хамгааллын тухай муж хоорондын гэрээ”**²⁰² (JMStV) нь интернэт болон өргөн нэвтрүүлэгт хэрэглэгддэг цорын ганц хууль эрх зүйн үндэс юм.

“Нийгмийн сүлжээн дэх хүүхэд, залуучуудын хамгааллын тухай муж хоорондын гэрээ” (JMStV)–ний 4-6 дугаар зүйл нь ямар төрлийн агуулгуудыг интернэтэд түгээхгүй, эсхүл тодорхой хязгаартайгаар түгээхийг тодорхойлсон байдаг. Агуулгын гурван түвшин бий: ноцтой хууль бус, аюултай эсхүл хортой гэх мэт. Үүнээс гадна хүүхэд, залуучуудад чиглэсэн онлайн зар сурталчилгааны зарим хязгаарлалтууд байдаг.

“Нийгмийн сүлжээн дэх хүүхэд, залуучуудын хамгааллын тухай муж хоорондын гэрээ” (JMStV) нь “jugendschutz.net” цахим хуудас болон “Цахим орчинд хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах комиссын (KJM) үйл ажиллагааны зорилтуудыг томъёолж, техникийн арга хэмжээтэй холбоотой зүйл заалтуудыг ч бас багтаасан байдаг.

“Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах комисс” (KJM) бол өргөн нэвтрүүлэг ба интернэтийг байнга хянах төв захиргаа ба агуулга нийтлэн түгээгч нарыг залуучуудыг хамгаалах хууль эрх зүйд нийцүүлэн ажиллах явдлыг баталгаажуулдаг төрийн хэвлэл мэдээллийн зохицуулагч байгууллага юм. KJM нь хууль журам зөрчигдсөн эсэхийг тодорхойлж, удирдан чиглүүлэх арга хэмжээний шийдвэрийг гаргана.

KJM нь тухайн нэг агуулгыг хориглох эсхүл торгууль ногдуулах гэхчлэн зөрчлийн хүнд хөнгөний хэмжээнээс хамааран харилцан адилгүй янз бүрийн хуулийн хариуцлагыг ногдуулна. Үүнд тухайн нийтлэл, агуулга түгээгчийн харьяа мужийн хэвлэл мэдээллийн захиргаа нь зохих арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх үүрэг харицлагыг хүлээнэ.

jugendschutz.net²⁰³ цахим хуудас нь байгууллагын хувьд KJM-тэй холбоотой бөгөөд KJM ба мужийн залуучуудын дээд захиргаадыг зорилго, зорилтоо хэрэгжүүлэхэд нь дэмжин тусалдаг бөгөөд интернэт агуулгыг хянаж, Залуучуудыг хамгаалах хууль зөрчсөн үйлдлийг тогтоон таниж, KJM-д дараагийн арга хэмжээг авахуулахаар уламжилна.

KJM-ийн зэрэгцээгээр **“Хүүхэд, залуучуудад хортой мэдээллийн хяналтын холбооны зөвлөл”** - the Federal Review Board for Media Harmful to Minors (BPjM) нь онлайн агуулгыг залуучуудад аюултай эсэхийг шийдэх үүрэг хариуцлагыг хүлээнэ. BPjM нь бусад захиргааны байгууллагуудын албан хүсэлтээр үйл ажиллагаагаа явуулах ба “индекс жагсаалтад” URLs-уудыг оруулна. Үүнээс гадна BPjM интернэт орчинд хүүхэд,

²⁰¹ <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=724>

²⁰² [https://www.kjmonline.de/fileadmin/user_upload/Rechtsgrundlagen/Gesetze_Staatsvertraege/Interstate_Treaty_on_the_Protection_of_Minors_in_the_Media_JMStV_in_English_19th_Interstate_Broadcasting_Treaty.p](https://www.kjmonline.de/fileadmin/user_upload/Rechtsgrundlagen/Gesetze_Staatsvertraege/Interstate_Treaty_on_the_Protection_of_Minors_in_the_Media_JMStV_in_English_19th_Interstate_Broadcasting_Treaty.pdf)

²⁰³ <https://www.jugendschutz.net/en/index.html>

залуусыг найдвартай хамгаалахад учирч болзошгүй гэмт үйлдлүүдэд хариу арга хэмжээ авах албан ёсны эрх үүрэгтэй зөвлөл юм.

Гэрээнд зааснаар ноцтой хууль бус агуулга буюу хүүхдийг бэлгийн замаар хүчирхийлж буй, үзэн ядалтыг дэвэргэсэн, хүчирхийллийг хөөрөгдсөн дүр дүрслэлийг интернэтэд хүртээмжтэй нийтэлж болохгүй. Ихэнх тохиолдолд ийм агуулгыг нийтлэн түгээх нь Эрүүгийн хэрэгт тооцогдоно. Энэ төрлийн гэмт хэргийг Холбооны хууль зүйн яамны харьяа Эрүүгийн цагдаагийн газарт мэдэгдэнэ.

Хүүхэд, залуучуудад аюултай агуулга гэдэгт жишээлэхэд насанд хүрэгчдийн порно эсхүл “Хүүхэд, залуучуудад хор хөнөөлтэй мэдээлэл” гэх жагсаалтад (индекс жагсаалт) орсон агуулгуудыг тооцох ба эдгээрийг зөвхөн насанд хүрэгчдэд л үзүүлж болно. Энэ агуулгад хүүхэд, залуучууд нэвтрэх явдлыг хаах үүднээс цахим сүлжээгээр хангагч нар шаардлага хангахуйц түвшний “нас тогтоох системийг” (age verification system)-ийг нэвтрүүлэн ашиглах ёстой.

Мөн маш их бухимдал, айдсыг төрүүлэхүйц хортой агуулгад нэвтрэх хязгаарлалтыг үзэхэд мөн тодорхой хязгаарлалтыг хийх шаардлагыг цахим сүлжээ эрхлэгчдэд тавина. Үүний тулд КJM-ээс хүлээн зөвшөөрсөн нэвтрэх техникийн хамгаалалтын арга хэмжээнүүдийг (technical protection measures) авч хэрэгжүүлнэ. Мөн ТВ-гээр хязгаарлалт тогтоосон зэрэглэлийнх нь дагуу цацаж болно (жишээлэхэд, 16-д зэрэглэгдсэн агуулгыг 22 цагаас хойш үзүүлэх гэх мэт).

Зар сурталчилгаатай холбоотой тусгай журмууд бий: зар суртчилгаа түгээгчид хүүхэд багачуудын гэнэн, туршлагагүй байдлыг ашиглан ямар нэг бүтээгдэхүүн, эсхүл үйлчилгээг худалдан авахыг шууд хандан сурталчилж болохгүй.

Цахим орчин дахь гэмт хэрэг, хүчирхийллийн эрх зүйн орчин

Ихэнх улс орнуудад интернэтийн орчинд бэлгийн дарамт үзүүлэх, хүүхэд хүчирхийлэх зэргийг эрүүгийн гэмт хэрэгт тооцох, цахим дарамт, гутаан доромжлох зэрэг цахим хүчирхийллийг гэмт хэрэгт тооцох хууль, эрх зүйн үндэслэлийг бий болгож эхэлсэн бөгөөд зарим хуульд үйлчилгээ үзүүлэгч этгээдүүдэд нь хариуцлага тооцохоор зохицуулсан байдаг. Энэ ч үүднээс тус улсын хууль эрх зүйд заасан энэ төрлийн гэмт хэргүүд нь Будапештийн конвенцтой тэр бүр шууд холбогддоггүй учраас Германд тэрхүү конвенцийн бодит чадамжийг цахим гэмт хэргийг явцуу хүрээгээр авч үздэг гэж дүгнэжээ. Цахим дарамт ба онлайн хүчирхийлэл нь дан ганц Эрүүгийн хуулиар шийдэгдэх асуудал биш тул зарим тодорхой урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлэх, нийгмийг соён гэгээрүүлж энэ талын мэдлэг, ухамсарыг дээшлүүлэх зэрэг ажлыг хийх шаардлагатай байдаг байна.

Герман улсад цахим орчин дахь гэмт хэрэг, хүчирхийллийн асуудлыг Эрүүгийн хууль (Strafgesetzbuch) болон Нийгмийн сүлжээн дэх хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль, Теле мэдээллийн тухай хууль (Telemedia act)-иудаар нийтлэг зохицуулахаас гадна цахим сүлжээн дэх хүүхэд хамгааллын асуудлыг өмнө дурдсанчлан холбогдох хуулиудаар зохицуулж байна. Эдгээр хуулиуд нь хоорондоо нягт уялдаа холбоотой бөгөөд хэвлэл мэдээлэл, нийгмийн сүлжээн дэх хүчирхийллийн агуулга ба цахим хүчирхийллийн үйлдлийг зохицуулах эрх зүйн цогц баримт бичиг юм.

Германы Эрүүгийн хууль²⁰⁴

Герман улс бусад орнуудын нэгэн адилаар цахим орчин дахь гэмт хэрэг, хүчирхийллийн асуудлыг шийдвэрлэхэд Эрүүгийн хуулийн заалтуудыг хэрэглэж байна. Тухайлбал, Хууль бус суртал ухуулгын материал тараах буюу Үндсэн хуульд харшилсан байгууллагын тэмдэглэгээг ашиглах, төрийн эсрэг онц хүнд гэмт хэрэг үйлдэхийг дэмжих, хууран мэхлэх гэмт хэрэг үйлдэхийг завдах, олон нийтийг гэмт хэрэгт уриалах, мөн үзэн ядахыг өөгшүүлэх болон бусад гэмт үйлдлийн тохиолдлуудад дараах Эрүүгийн хуулийн зүйл заалтуудыг хэрэглэн шийдвэрлэнэ. Үүнд: Германы эрүүгийн хуулийн 238 дугаар хэсэг (бусдыг хууль бусаар мөшгих), 240 дүгээр хэсэг (бусдыг заналхийлэх, хүч хэрэглэх хэлбэрээр үйл үйлдүүлэх, зовоох эсхүл эс үйлдүүлэх), 241 дүгээр хэсэг (гэмт хэрэг үйлдэхээр сүрдүүлэх), 176 дугаар зүйл (хүүхдийг хүчирхийлэх), 185 дугаар хэсэг (гутаан доромжлох), 186 дугаар хэсэг (гүтгэх), 187 дугаар хэсэг (санаатайгаар гүтгэх), 201 дүгээр хэсэг (үг ярианы хувийн нууцыг алдагдуулан зөрчих), мөн Германы Эрүүгийн хуулийн (Strafgesetzbuch) 201a хэсэг (хувийн нууцыг зураг авч зөрчих) ба Үзүүлэх урлагийн бүтээл, фото зургийн зохиогчийн эрхтэй холбоотой хуулийн (Kunsturhebergesetz) 33 дугаар хэсэг зэрэг багтана. Эрүүгийн хуулийн 238 дугаар хэсэгт (хууль бусаар мөшгих) теле харилцааны арга зам (1-р догол мөрийн 2 дугаарт) эсхүл хэн нэгний хувийн мэдээллийг ашиглах (1-р догол мөрний 3 дугаарт) зэргийг маш тодорхой заасан байдаг. Хүүхдийн хүчирхийллийг заасан 176 дугаар хэсэгт ч мөн адил теле харилцааны арга хэлбэрийг тодорхой хамруулан заасан (4-р догол мөрний 3 ба 4 дүгээрт).

Нийгмийн сүлжээн дэх хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль²⁰⁵

2017 оны 6 дугаар сараас хүчин төгөлдөр мөрдөж эхэлсэн “Нийгмийн сүлжээн дэх хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль” нь Эрүүгийн хуулийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй заалтуудыг нийгмийн сүлжээний онцгой орчинд хэрэгжүүлэх, нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдэд гомдол хүлээн авч барагдуулах үр өгөөжтэй, ил тод менежментийг нэвтрүүлэх үүргийг хүлээлгэх, нийгмийн сүлжээ эрхлэгчид, төрийн захиргааны байгууллагуудын мэдэгдэл, шүүхийн зарлан дуудах, шүүхийн шийдвэр хүлээн авах, тэдгээртэй харилцах түншийг нэр заан томилох зэргийг зохицуулна. Хууль нь дараах агуулга, бүтэцтэй байна.

§ 1 Хамрах хүрээ

§ 2 Тайлагнах үүрэг

§ 3 Хуульд үл нийцэх агуулгын талаар гарсан гомдлыг хүлээн авч барагдуулах журам

§ 4 Мөнгөн торгууль ногдуулах тухай журам

§ 5 Шуудан хүлээн авах эрх бүхий дотоодын этгээд томилох

§ 6 Шилжилтийн үеийн журам

Нийгмийн сүлжээнд хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль нь Германд нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдэд зориулсан хууль бөгөөд 2 саяаас илүү бүртгэлтэй хэрэглэгч бүхий нийгмийн цахим сүлжээ бүрийг санал гомдлыг үр дүнтэй барагдуулах менежменттэй

²⁰⁴ Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB) <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=752>

²⁰⁵ Үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх зааг хязгаар. Фрейдрих Эбертийн сан. 2018 он.
<http://library.fes.de/pdf-files/bueros/mongolei/14077.pdf>

байхыг шаарддаг ба тодорхой цаг, хүрээнд Германы Эрүүгийн хуулийн тодорхой зүйл заалтуудыг зөрчсөн хууль бус агуулгыг мэдэгдсэн даруйд нь устгах эсхүл хаах үүргийг хүлээнэ. Харин хувиараа нийгмийн сүлжээ хэрэглэгчдэд үйлчлэхгүй.

Хуулиар нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдэд шийдвэр гаргах тодорхой хугацааны хязгаарыг зааж өгсөн. Мөн нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдээс хэрэглэгчдийн гомдлыг хүлээн авч барагдуулах хандалтын аливаа саадгүй, ойлгомжтой, ил тод аргачлалыг нэвтрүүлэхийг шаарддаг учраас үйлчилгээ эрхлэгчид тэдний платформ дээр Германы эрүүгийн хууль зөрчсөн байж болзошгүй агуулгын талаар мэдээлэл өгөхөд ашиглах ойлгомжтой, хялбар боломжийг хэрэглэгчдэд олгох ёстой. Нийгмийн сүлжээ эрхлэгчид эдгээр мэдээллийг хүлээн авмагц нэн даруй хуулиар тогтоосон хугацаанд багтаан боловсруулж гаргасан шийдвэрээ танилцуулах ёстой.

Хэрвээ нийгмийн сүлжээ эрхлэгчид хуулиар ногдуулсан үүрэг болох гомдол хүлээн авч барагдуулах менежментийг нэвтрүүлээгүй, хугацаа хэтрүүлсэн, эсвэл Германы эрүүгийн хуулийн зохих заалтуудын дагуу агуулгыг устгах, хаах үүргээ үл тоомсорлосон бол 5 сая хүртэлх еврогийн мөнгөн торгууль төлөх, онц ноцтой тохиолдолд 50 сая хүртэлх еврогийн торгууль төлөх юм.

Нийгмийн сүлжээ эрхлэгчид хууль зүй, төрийн захиргааны байгууллагууд болон иргэдийн зүгээс агуулгын болон бусад асуудлаар хандаж байх байнгын түншийг нэр заан томилох үүргийг хүлээнэ. Тухайн түншид хандсан асуултад 48 цагийн дотор хариу өгөх ба хугацаа хэтрүүлсэн тохиолдолд мөнгөн торгууль ногдуулна.

Хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих, мөнгөн торгууль ногдуулах, нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдийн талаар иргэдийн гаргасан гомдлыг Холбооны Хууль Зүй, Хэрэглэгчдийн эрхийг Хамгаалах Яамны харьяа Холбооны хууль зүйн газар хариуцна.

Энэхүү хууль батлагдсантай холбоотойгоор Теле мэдээллийн хэрэгслийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулж (интернэтийг зохицуулах суурь хууль) онц ноцтой тохиолдолд нийгмийн сүлжээ эрхлэгчдэд хууль зөрчсөн агуулгын зохиогчийн мэдээллийг ил болгох үүргийг ногдуулах эрхийг шүүхэд олгосон. Тухайлбал, доромжлуулсан иргэн зохиогчийг иргэний шүүхэд өгч болно. Ингэснээр доромжлолд өртсөн хүн нийгмийн сүлжээнд тухайн иргэнийг доромжилсон, гүтгэсэн агуулга нийтлүүлснийх нь төлөө зохиогчоос хохирлын мөнгө төлүүлэх боломж бүрдсэн байна.

Мөн Нийгмийн сүлжээнд хуулийн хэрэгжилтийг хангах тухай хууль ёсоор нийгмийн сүлжээ эрхлэгч компаниуд хагас жил тутамд тайлан гаргах ёстой байдаг байна.

Тус хуулийн үндсэн ач холбогдол нь зөвхөн иргэд болон байгууллагууд, төрийн захиргааны байгууллагуудын зүгээс мэдээлэл ирсэн тохиолдолд уг мэдээллийг үндэслэн тухайн агуулгын мөн чанар, түүнтэй холбоотойгоор тухайн агуулгыг устгах, хаах тухай шийдвэрийг эхлээд нийгмийн сүлжээ эрхлэгчид гаргадагт оршино. Тийм учраас энэ хууль нь нийгмийн цахим сүлжээнд эрүүл зөв орчныг бүрэлдүүлэх, цахим дарамт шахалт болон онлайн хүчирхийллийг зогсооход чухал хувь нэмэртэй байгаа ажээ. (энэ хууль батлагдсанаар Фэйсбүүк компани гэхэд л Герман улсад өөрийн гэсэн 2 контент устгалын төвийг байгуулаад байгаа ба тэр нь 1200 ажилтантайгаар хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг 24 цагаар явуулж байна. Хэрэв тус контент устгалын төв Герман улсад нутаг дэвсгэр дээрх Фэйсбүүкийн хэрэглээ, контентод байнгын хараа хяналт тавих ба ямар нэгэн зөрчилтэй контент илэрвэл түүнийг нь 24 цагийн дотор устгах үүрэгтэй.)

Энэ мэтчилэн дээрх хуулийн олон салбар хүрээ нь цахим дарамт шахалт ба цахим хүчирхийллээс урьдчилан сэргийлэхтэй холбогдож байдаг. Эрүүгийн хууль болон эдгээр хуулиас гадна Иргэний хууль (нөхөн төлбөр, арилгах ба хориглох), Хөдөлмөрийн хууль (сануулах хуудас), Цагдаагийн хууль ба Үйлчилгээ үзүүлэгчдийн журам зэргийг багтаасан захиргааны хууль зэрэгт холбогдох зүйл заалтууд бий. Тухайлбал, Иргэний хуулийн хүчирхийлэл ба мөшгих үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх заалтууд (Gewaltschutzgesetz) нь шүүхэд цаашдын урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээг авах үндэслэл болдог байна.

ЯПОН УЛС

2021 оны 1-р сарын байдлаар Япон улс 117 сая орчим идэвхтэй интернэт хэрэглэгчтэй болж Ази, Номхон далайн бүсийн дөрөвдүгээрт жагсжээ. Эдийн засаг төдийгүй хүмүүсийн өдөр тутмын амьдрал дижитал үйл ажиллагааны ач холбогдол нэмэгдэж байгаатай холбогдуулан Японы кибер аюулгүй байдал нь дотоодын чухал асуудал болжээ.

***Цахим орчин дахь хүчирхийллийн нөхцөл байдал*²⁰⁶**

Япон улсад интернэтийн гэмт хэргийн хэлбэр өргөн хүрээг хамарч байна. Тухайлбал, 2019 онд онлайн банкны луйврын улмаас 2.5 тэрбум гаруй иений хохирол учирсан байна. 2020 онд телевизийн реалити цуврал нэвтрүүлэгт оролцсон эмэгтэй мэргэжлийн бөх Хана Кимура амиа хорлосонтой холбоотойгоор кибер дээрэлхэх явдал улс оронд томоохон асуудал болжээ. Тухайн жилийн туршид цагдаа нар коронавирустай (COVID-19) холбоотой кибер гэмт хэрэгт сэжиглэгдсэн хэдэн зуун хэргийг бүртгэжээ. Бусад зөрчилд хүүхдийн биеэ үнэлэх, садар самуунд уруу татсан, хууль бусаар компьютерт нэвтрэх, хууль бус бизнесийн үйл ажиллагаа, хор хөнөөлтэй мэдээлэл зэрэг гэмт хэргүүд орж байна.

2021 оны 3-р сарын байдлаар Үндэсний цагдаагийн газраас явуулсан судалгаагаар 18-аас доош насны 1819 хүүхэд 2020 онд нийгмийн сүлжээтэй холбоотой гэмт хэргийн хохирогч болсон болохыг тогтоожээ. Хохирогчдын бараг 90 хувь нь бага, ахлах сургуулийн сурагчид байсан бөгөөд үүний 35,3 хувийг твиттер ашиглагч эзэлж байна. Хэдийгээр 2019 оны мөн үетэй (2082) харьцуулахад 12,6%-аар буурсан боловч 2013 оноос хойш сүүлийн 5 жилд 4.6 хувиар өссөн үзүүлэлттэй байжээ. Гэмт хэргийн төрлийг ангиллаар нь авч үзвэл, хүүхдийг хамгаалах хууль, журмыг зөрчсөн 738, хүүхдийн садар самуун 597, хүүхдийн биеэ үнэлэх явдал 311 байгаа бол хүнд гэмт хэргийн хувьд хулгайлах гэмт хэрэг өссөн үзүүлэлттэй гарчээ. Хохирогчдын нэвтрэх хэрэгслийн хувьд ухаалаг гар утас нийт интернэт хэрэглэгчдийн 90 орчим хувийг эзэлж байсан бол ашигладаг сүлжээний хувьд Твиттер дээр 642, Инстаграм дээр 221, Химабе дээр 160, Тик ток дээр 76, Коё Томо дээр 63 байсан байна.²⁰⁷

Энэ мэтчилэн сүүлийн жилүүдэд смарт утас гэх мэт интернэтэд холбогдсон төхөөрөмжүүдийн хэрэглээ хурдацтай хөгжиж, хүүхэд залуучууд нийгмийн сүлжээг ашиглах нь ихсэхийн хэрээр гэмт хэргийн хохирол нэмэгдэж байна.

***Цахим орчин дахь хүчирхийлэл ба хүүхэд хамгаалал*²⁰⁸**

Японы Засгийн газрын Хэрэг эрхлэх газар нь хүүхэд, залуучуудын хөгжил, дэмжлэгийн

²⁰⁶ <https://www8.cao.go.jp/youth/kankyoku/index.html>

²⁰⁷ <https://resemom.jp/article/2021/03/15/60976.html>

²⁰⁸ https://www8.cao.go.jp/youth/kankyoku/internet_torikumi/index.html

талаар төлөвлөлт, иж бүрэн зохицуулалт хийх үүрэг бүхий төрийн байгууллагын хувьд үндсэн цогц бодлогыг бий болгосон бөгөөд энэхүү бодлогыг үндэслэн холбогдох яам, агентлагууд орон нутгийн засгийн газар болон бусад холбогдох төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагууд үйл ажиллагаагаа хэрэгжүүлдэг.

Үүнээс гадна интернэт орчинд үйл ажиллагаа явуулдаг GREE, CyberAgent, DeNA, Facebook Japan, Mixi, LINE, Twitter Japan зэрэг операторууд нэгдэн “Өсвөр үеийнхний интернэт ашиглалтын орчныг сайжруулах зөвлөл”-ийг олон нийтийн сайтуудаас үүдэлтэй хүүхдийг гэмтээх аливаа үйлдлээс урьдчилан сэргийлэх хүчин чармайлтыг сурталчлах зорилгоор 2017 онд байгуулсан. Зөвлөл нь хүүхдийн аюулгүй интернэт орчныг бүрдүүлэхээр мэдээлэл солилцох, судалгаа, боловсрол, соён гэгээрүүлэх үйл ажиллагаа явуулдаг. Мөн Ignis, Cocone, Nanameue, Moi, Yudo, ITI, C studio, Social Town, Maleo зэрэг компаниуд оролцох болсон. Тус зөвлөл нь Үндэсний цагдаагийн газартай хамтран ажилладаг байна.

Цахим орчин дахь хүүхэд, залуучуудыг хамгаалах асуудлыг “Насанд хүрээгүй хүмүүсийн интернэтийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тухай хууль”, Насанд хүрээгүй хүмүүсийн аюулгүй интернэт хэрэглээг бий болгох үндсэн төлөвлөгөөг үндэслэн Дотоод хэргийн яам, Боловсрол, соёл, спорт, шинжлэх ухаан технологийн яам, холбогдох агентлагууд, Үндэсний цагдаагийн газар бусад төрийн болон хувийн байгууллагууд хамаарах бөгөөд тэдгээр нь хамтран хүүхэд, залуучуудад интернэтийн аюулгүй хэрэглээний талаар сурталчлах ажлыг тогтмол зохион байгуулдаг.

Насанд хүрээгүй хүмүүсийн интернэтийн аюулгүй орчныг бүрдүүлэх тухай хууль

Тус хуулийг 2008 онд баталсан бөгөөд энэхүү хуулиар насанд хүрээгүй хүмүүст интернэтийг зохистой ашиглах чадварыг эзэмшүүлэх, шүүлтүүрийн тархалтыг дэмжих замаар насанд хүрээгүй хүмүүсийн хортой агуулга бүхий мэдээллийг үзэх боломжийг багасгах, иргэдэд интернэтийн зохистой хэрэглээг зохицуулах үүргийг ногдуулж, түүнийг төр засгаас дэмжих бодлогыг баримталсан. Мөн холбогдох засаг захиргаа, интернэттэй холбоотой бизнес эрхлэгчид, эцэг эхчүүд, асран хамгаалагчдад хүүхдийг хор хөнөөлтэй мэдээллээс хамгаалах арга хэмжээ авах (интернэтийн зохистой хэрэглээний талаар сурталчлах, боловсрол олгох, хүүхдийн хэрэглэж буй цахим төхөөрөмжид шүүлтүүр хэрэглэж буй эсэхэд хяналт тавих гм) үүрэг хариуцлагыг ногдуулах болсон байна.

Насанд хүрээгүй хүүхдийн асран хамгаалагч хортой мэдээллийг шүүгч үйлчилгээг ашиглахгүй гэсэн хүсэлт гаргаснаас бусад тохиолдолд цахим төхөөрөмж үйлдвэрлэгч, үйлчилгээ эрхлэгчдээс шүүгч программыг ашиглахад хялбар байдлаар суурилуулж тухайн бүтээгдэхүүнийг борлуулах, үйлчилгээ үзүүлэх үүрэгтэй. Энэхүү үүргээ биелүүлээгүй тохиолдолд заавал биелүүлэхийг шаардах эрхтэй.

Хуульд зааснаар цахим орчин дахь хүүхдийн эрхийг хамгаалах бодлогыг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг “Цахим орчинд насанд хүрээгүй хүмүүст аюулгүй мэдээллийн орчныг бүрдүүлэх хороо” хариуцахаар заасан байна.

Энэхүү хуулийн гол зорилго нь хүүхдэд сөргөөр нөлөөлөх мэдээллээс урьдчилан сэргийлэх, шүүгч программ хангамжийг өргөн нэвтрүүлэх боломжийг бий болгох, ингэснээр хүүхдүүдийг цахим гэмт хэргийн золиос болохоос урьдчилан сэргийлэх ач холбогдолтой юм.

Цахим орчин дахь гэмт хэрэг, хүчирхийлэл ба хууль эрх зүйн орчин

Японд цахим гэмт хэрэг, хүчирхийлэлтэй холбоотой хэргийг Цахим мөрдлөгийн эсрэг хууль болон Эрүүгийн хуулийн зарим зүйл заалтаар шийдвэрлэж байна. Харин хүүхдийн цахим хүчирхийлэл, садар самуунтай холбоотой гэмт үйлдлийг Хүүхдийн биеэ үнэлэх, хүүхдийн порно үйлдэлд хариуцлага ногдуулах болон хүүхдийг хамгаалах тухай хуулиар мөн зохицуулж байна.

Цахим мөрдлөгийн тухай хууль

Энэ хуулийн зорилго нь хувь хүний бие болон эрх чөлөө, нэр хүндэд хор хүргэхээс урьчилан сэргийлж, улмаар мөрдөн мөшгөсөн хэрэгт ногдуулах шийтгэл, хохирогчид үзүүлэх тусламжийн арга хэмжээг тодорхойлсон заалтууд гэх зэргийн багтаасан шаардлагатай хоригуудыг тогтоох замаар иргэдийн амь насны аюулгүй, амар тайван байдлыг хангахад хувь нэмрээ оруулахад оршино.

Зүйл 2. (Тодорхойлолт)

1. Энэ хуульд хэрэглэсэн “Following, etc - дараах байдлаар” гэсэн нэр томъёог дор жагсаан дурдсан асуудлуудын аль нэгийг хувь хүн, түүний хань ижил, ах дүү эсхүл хамтран амьдарч буй хүмүүс, эсхүл түүнтэй нийгмийн амьдралд идэвхтэй бөгөөд ойр дотно харилцаатай хэн нэгний эсрэг өөрийн хүсэл зэргийг хангах зорилгоор үйлдсэн, хэн нэгэнд хандсан эсхүл дээр дурдсан хүсэл нь харилцан бус, өшөө авах үүднээс үйлдсэн гэх утгаар ойлгоно.

(5) Дуудлага хийгээд ярихгүй байх, эсхүл татгалзсаар байтал дуудлага хийх, зурвас бичвэрийг факс машинаар, эсхүл захидал бичвэр дамжуулагч ямар нэг үйлчилгээ ашиглан байнга илгээх.

2. (5)-д заасан “Аливаа захидал зурвас илгээх үйлчилгээгээр зурвас бичвэр илгээх” гэдэгт доор дурдсан үйлдлүүд багтана.

А. Хохирогчийг тухайн илгээлт дамжуулалтын хүлээн авагч гэдгийг тогтоосны дараагаар мэдээлэл дамжуулах теле харилцаагаар дамжуулан зурвас бичвэрүүдийг илгээх;

Б. “А”-д заасны дээр бас теле харилцаа ашиглагч тухайлсан нэг хүний оруулсан мэдээллийг гуравдагч этгээдэд үзүүлэх, тухайлсан хүнд мэдээлэл дамжуулах зориулалттай функцыг гуравдагч этгээдээр ашиглуулах.

3. Энэ хуулийн “Мөшгих” гэдэг нэр томъёог дараах утгаар ойлгоно.

Бусдад өөрийн амь нас, амар тайван байдлын талаар эсхүл нэр хүндийг унагаах, үйл ажиллагааны эрх чөлөөг нь ноцтой хохирооно гэх зовнил эсхүл айдас төрүүлэхүйц үйл үйлдлүүдэд хамаарна.)

Хүүхдийн биеэ үнэлэх, хүүхдийн порно үйлдэлд хариуцлага ногдуулах болон хүүхдийг хамгаалах тухай хууль

Энэхүү хуулиар хүүхдийн эрхийг илтэд зөрчсөн садар самууныг сурталчилсан болон хүүхдийг садар самуун, биеэ үнэлэх, эрүүгийн хариуцлага ногдуулах, хүүхдийн эрхийг хамгаалах үндсэн зорилготой. Энэхүү хуулиар интернэтээр насанд хүрээгүй хүмүүсийн порно бичлэг тараасан, бичлэг үйлдсэн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагыг хуульчилсан байна.

7(6) дугаар зүйлтэй холбогдох хууль журам, шийтгэлийн тухай

насанд хүрээгүй хүмүүс буюу 18 нас хүрээгүй хүмүүс биеэ үнэлсэн бол 5-аас дээшгүй

жил хорих ял оноох, эсхүл 5 саяаас ихгүй иенээр торгох ял ногдуулна. Харин хүүхдийн порно бичлэгийг тараасан этгээдэд мөн адил ял ногдуулахаар заажээ.

Эрүүгийн хууль

222 (1) дугаар зүйл. Сүрдүүлэх:

Бусдын амь нас, эрх чөлөө, нэр хүнд, эд хөрөнгөд заналхийлж сүрдүүлсэн этгээдийг 2-оос ихгүй жилээр хорих эсхүл 300,000-аас ихгүй иенээр торгоно.

223 (1) дүгээр зүйл. Шахалт:

Бусдын амь нас, эрх чөлөө, нэр хүнд, эд хөрөнгийг доромжлол хэрцгийлэл хэрэглэж ямар ч үүрэг хүлээгээгүй өрөөл бусдаар үйл үйлдүүлэх, эсхүл бусдыг өөрийн зүй ёсны эрхээ эдлэхэд нь саад болох зэргээр заналхийлж сүрдүүлсэн этгээдийг 3 илүүгүй жилээр хорьж шийтгэнэ.

230 (1) дүгээр зүйл. Гүтгэлэг:

Олон нийтийн өмнө баримт дэлгэн мэдүүлж бусдыг гүтгэсэн этгээдийг, тухайн баримт үнэн, худлаас үл шалтгаалан, 3-аас илүүгүй жилээр хорих эсхүл ажил алба эрхлүүлэхгүй байх эсхүл 500,000-аас ихгүй иенээр торгоно.

231 дүгээр зүйл. Гутаан доромжлох:

Бусдыг олны өмнө гутаан доромжилсон этгээдийг хэдий тэр нь ямарваа баримт нотолгоо болохгүй байсан ч хөдөлмөрлөх эрхийг хасаж, жижиг гэмт хэргийн нөхцөлөөр хорих эсхүл бага хэмжээний торгууль ногдуулна.

233 дугаар зүйл. Бизнес т саад учруулах:

Буруу худал цуурхал тараах эсхүл залилан мэхлэх арга замаар бусдын бизнесийн нэр хүндийг сэвтүүлэх эсхүл саад учруулсан бол 3-аас илүүгүй жилээр хорих эсхүл 500,000-аас ихгүй иенээр торгох шийтгэл ногдуулна.

234 дүгээр зүйл. Бизнес т хүчээр саад учруулах:

Бусдын бизнес т хүчээр саад учруулсан этгээдийг өмнөх зүйлд заасны адилаар шийтгэнэ.

175(1) дүгээр зүйл. Электромагнет бичлэг агуулсан бүдүүлэг ичгүүргүй агуулгатай бичлэг үзүүлэх:

Олон нийтэд ичгүүргүй бүдүүлэг баримт, зурмал зураг, электромагнет бичлэг бүхий эсхүл бусад агуулга бүхий мэдээлэл бичлэгээр хангасан эсхүл үзүүлсэн этгээдийг 2-оос илүүгүй жилээр хорих, эсхүл 2,500,000-аас ихгүй иенээр эсхүл бага хэмжээгээр торгох, эсхүл хорих ба торгох хоёуланг нь ногдуулан шийтгэнэ. Бүдүүлэг электромагнетик бичлэг эсхүл теле харилцаагаар дамжуулсан өөр бусад бичлэг түгээсэн этгээдийг мөн энэ адил шийтгэнэ.

Зүйл 3(1)-ийн заалтаар учрах хохирлоос урьдчилан сэргийлэх тухай

Танихгүй хүмүүст эсхүл хэд хэдэн хүмүүст хувийн секс дүрс бүхий бичлэгийг теле харилцааны шугамаар дамжуулж, улмаар гуравдагч этгээд тухайн дүрс бичлэг дэх хүнийг оноон танисан тохиолдолд тухайн бичлэг дамжуулсан этгээдийг 3-аас илүүгүй жилээр хорих эсхүл 500,000-аас ихгүй иенээр торгож шийтгэнэ.

АМЕРИКИЙН НЭГДСЭН УЛС

АНУ-д цахим гэмт хэрэг нь ард иргэдийн аюулгүй байдал, амь нас, улс орны болон эдийн засгийн аюулгүй байдалд заналхийлж байна. Цахим гэмт хэрэг, түүнд тавих хяналт, цахим гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх алхмууд, цахим орчныг зохицуулах эрх зүйн зохицуулалтууд нь гэмт хэргийн гаралт, төрлөөс хамааран улам нарийсч, боловсронгуй болсоор байна. Тус улсад цахим гэмт хэргийг Хууль зүйн яам (Department of Justice)-ны харьяа агентлаг Холбооны Мөрдөх Товчоо (Federal Bureau of Investigation) хамаарах бөгөөд хууль хэрэгжүүлэгч засгийн газрын бусад агентлагууд болон олон нийтийн байгууллагуудтай хамтран ажилладаг байна.

Холбооны Мөрдөх Товчоо нь цахим гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх ажлын хүрээнд шинээр бүтээгдсэн орчин үеийн дэвшилтэт техник болон аналитик хэрэгслүүдийг ашигладаг ч өдрөөс өдөрт шинэчлэгдэж буй цахим ертөнцөд шинэ төрлийн кибер аюултай нүүр тулсаар байна.

- Холбооны Мөрдөх Товчоо нь өөрийн 56 салбартаа тусгайлан бэлтгэсэн цахим гэмт хэрэгтэй тэмцэх тасгийг ажиллуулдаг байна. Тухайн тасаг нь үүргээ гүйцэтгэхдээ бусад агентлагийн алба, тасгуудтай хамтран ажиллана.
- Томоохон гэмт хэргийг илрүүлэн, яаралтай хариу арга хэмжээ авах шаардлагатай тохиолдолд хэдхэн цагийн дотор улс орон даяар Кибер ажиллагааны шуурхай багийг бүрдүүлэн ажиллуулна.
- Дэлхийн улс орнууд дахь АНУ-ын Элчин сайдын яамдад тухайн улсын болон олон улсын байгууллагуудтай хамтран ажиллах кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх төлөөлөгчийг томилон ажиллуулдаг.
- Интернет гэмт хэргийн талаар гомдол хүлээн авах төв (Internet Crime Complaint Center) нь олон нийтээс интернет гэмт хэргийн талаарх гомдлыг хүлээн авдаг. Гомдлыг хүлээн авснаар тус төвийн Иргэдийн хөрөнгийг буцаан авах, эргэн төлүүлэх баг нь кибер гэмт хэргийн хохирогчдод хэдэн зуун мянган долларыг эргүүлэн авахад тусалдаг байна.
- 7 хоногийн 24 цагаар тасралтгүй ажилладаг Кибер Хяналт (CyWatch)-ын төв нь улс орон даяар үйл ажиллагаа явуулж буй бусад салбаруудтай холбогдон, гарсан гэмт хэргийн талаар мэдээлэл өгөн, хяналт тавьж ажилладаг.

Холбооны Мөрдөх Товчоо нь кибер гэмт хэрэгтэй тэмцэх үйл ажиллагаанд АНУ-ын засгийн газрын туршлагатай мэргэжилтэн, шинжээчдээс бүрдсэн Үндэсний Батлан хамгаалах цахим холбоо (National Defence Cyber Alliance) болон хууль хэрэгжүүлэгчид, хувийн хэвшлийн төлөөллүүд, эрдэм шинжилгээний байгууллагуудаас бүрдсэн Үндэсний Кибер гэмт хэргийг илрүүлэх Сургалтын Холбоо (National Cyber Forensics and Training Alliance)-той хамтран ажилладаг байна.

АНУ-ын засгийн газрын бусад агентлагууд болох тагнуул болон хууль хэрэгжүүлэгч 30 орчим агентлагаас бүрдсэн Үндэсний Кибер эрэн сурвалжлах хамтарсан баг (National Cyber Investigative Joint Task Force) 2008 онд байгуулагдан, үйл ажиллагаа явуулж буй бөгөөд Холбооны Мөрдөх Товчоо тэргүүлдэг байна.

2020 оны байдлаар Интернет гэмт хэргийн талаар гомдол хүлээн авах төвд бүртгэгдсэн цахим гэмт хэргийн төрөлд Хувь хүний кредит картны дугаар, картны нууц дугаарыг мэхлэн авах (phishing) болон үүнтэй ижил төрлийн залилангийн хэргүүд хамгийн их

бүртгэгдсэн байна.²⁰⁹

АНУ-д цахим гэмт хэргийн төрөл болох цахим хүчирхийлэл (cyber violence), ихэвчлэн энэ төрлийн гэмт хэргийн золиос болдог хүүхэд хамгааллын асуудал анхаарлын төвд байсаар байна. Цахим хүчирхийллийн төрлүүдэд:

- Цахимаар дээрэлхэх, доромжлох, айлган сүрдүүлэх, мөшгих,;
- Цахим орчинд хүүхдэд хор хөнөөлтэй контент, материалыг хараа хяналтгүй тавих;
- Хүүхдийг цахимаар урхидах, хуурч аргандаа оруулан гэмт хэргийн золиос болгох;
- Хүүхдийг арилжааны зорилгоор бэлгийн мөлжлөгт ашиглах зэрэг хэргүүд орно.

Цахимаар дээрэлхэх, доромжлох, айлган сүрдүүлэх (Cyberbullying and Cyber harassment)²¹⁰

Сургуулийн насны хүүхдүүдийн дунд нэгнийгээ дээрэлхэх, доромжлох үйлдэл (bullying) байсаар ирсэн бөгөөд байнга давтагдаж байдаг. Энэ нь цахим орчинд мөн (cyberbullying) үйлдэгдэж байна. Ихэвчлэн сургуулийн орчинд (их, дээд сургууль мөн орно) үйлдэгдэж буй энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, таслан зогсоох арга хэмжээг сургууль бүр зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх үүрэгтэй. Эдгээр үйлдлүүдийг бүгдийг гэмт хэрэгт тооцохгүй хэдий ч арьс өнгө, гарал үүсэл, нас хүйс, шашин шүтлэг, хөгжлийн бэрхшээл зэргээр нь ялгаварлан гадуурхаж, айлган сүрдүүлсэн (cyber harassment) тохиолдолд холбооны иргэний эрхийн тухай хуулиар зохицуулдаг байна.

Сурагч, оюутнууд энэ төрлийн хэргийн золиос болсон тохиолдолд нэн тэргүүнд сургуульдаа мэдэгдэх үүрэгтэй бөгөөд сургууль нь энэ хэргийг мөрдөн шалгах, илрүүлэх, тодорхой шат дараатай арга хэмжээнүүдийг хэрэгжүүлж, үүссэн нөхцөл байдлыг засч залруулах үүрэгтэй байна. Хэрэв энэхүү зүй бус үйлдэл давтагдсаар байвал АНУ-ын Боловсролын яамны Иргэний эрхийг хамгаалах алба болон АНУ-ын Хууль зүйн яамны Иргэний эрхийг хамгаалах хэлтэст тус тус хандан, дараагийн шатны арга хэмжээг авч, асуудлыг шийдвэрлэх боломжтой байна.

Цахимаар мөшгих (Cyber stalking)

Энэ төрлийн гэмт хэргийн хохирогчид нь ихэвчлэн хүүхэд, эмэгтэйчүүд байдаг байна. Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 18 - Гэмт хэрэг болон Гэмт хэргийн үйл явц, Бүлэг 110А, Хэсэг 2261А-аар Мөшгих болон Цахимаар мөшгих гэмт хэргийг зохицуулсан байна.²¹¹

2261А Мөшгих

Хэн боловч,

(2) шуудан, олон талт компьютерийн үйлчилгээ, цахим харилцаа холбооны үйлчилгээ, муж хоорондын худалдааны цахим холбооны систем, муж хоорондын болон гадаад худалдааны бусад тоног төхөөрөмж ашиглан хэн нэгнийг алах, гэмтээх, бэртээх, айлган сүрдүүлэх, заналхийлэх зорилгоор эсхүл алах, гэмтээх, бэртээх, айлган сүрдүүлэх, заналхийлэх зорилгоор байнгын хараа хяналтандаа оруулсан бол-

(А) тухайн хүнийг айлган үхэлд хүргэсэн, ноцтойгоор гэмтээсэн, тухайн хүний тэжээвэр амьтныг алсан;

(Б) тухайн хүнийг сэтгэл санааны гүн хямрал, дарамтанд оруулсан, оруулахыг

²⁰⁹ <https://www.statista.com/statistics/184083/commonly-reported-types-of-cyber-crime/>

²¹⁰ <https://www.stopbullying.gov/resources/laws/federal>

²¹¹ <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2261A#>

завдсан, сэтгэл санааны гүн хямралд оруулах нь тодорхой байсан тохиолдолд, 2261 (б) болон 2261 Б-д заасан шийтгэлийг онооно.

2261 (б) Шийтгэл

Хэрэв гэмт этгээд энэ гарчгийн 2261А хэсгийг зөрчсөн бол хоригдох ялаар шийтгүүлнэ-

- (1) Хохирогч нас барсан тохиолдолд насаар нь болон тодорхой хугацаагаар;
- (2) Хохирогч тахир дутуу болсон эсхүл үхэлд хүрэх хүртэл гэмтэл авсан тохиолдолд 20 жилээс ихгүй хугацаагаар;
- (3) Гэмт хэргийн үеэр хэрэгтэн аюултай зэвсэг хэрэглэсэн, хохирогчийн биед ноцтой гэмтэл учруулсан тохиолдолд 10 жилээс ихгүй хугацаагаар;
- (5) бусад тохиолдолд 5 жилээс ихгүй хугацаагаар хорих болон торгох шийтгэл онооно.
- (6) Мөшгих гэмт хэрэг үйлдэн, түр болон байнгын хугацаагаар иргэний болон эрүүгийн таслан сэргийлэх, холбоо барихыг хорих зэрэг хүлээлгэсэн хариуцлагыг зөрчсөн тохиолдолд 1 жилээс ихгүй хугацаагаар хорих шийтгэл онооно.

АНУ-д цахим хүчирхийллийн хэлбэр болох хүүхдэд хор хөнөөлтэй материал үзүүлэх, хүүхдийг садар самуунд уруу татах, хулгайлах, бэлгийн мөлжлөгийн золиос болгох зэрэг гэмт хэргүүдээс сэргийлэх зорилгоор **Цахим ертөнцөд хүүхдийн нууцыг хамгаалах тухай хууль** (Children's Online Privacy Protection Act 1998), **Интернэт орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль** (Children's Internet Protection Act 2000), **Домэйн нэр үнэн зөв байх тухай хууль** (Truth in Domain Names Act 2003), **Хүүхэд хамгаалал, аюулгүй байдлын тухай хууль** (Child Protection and Safety Act 2006), **21-р зуунд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль** (Protecting Children in the 21st Century Act 2007), **Цахим гэмт хэргийн мэдээллийн шинэчлэлийн тухай хууль** (Cyberipline Modernization Act 2018) болон холбогдох бусад хууль тогтоомжоор цахим ертөнц дэх хүүхдийн эрхийг хамгаалдаг байна.

Цахим ертөнцөд хүүхдийн нууцыг хамгаалах тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 15, Бүлэг 91²¹²

Тус хуулиар 13-аас доош насны хүүхэд цахим хуудсанд хандаж байгаа тохиолдолд эцэг, эхийнх нь зөвшөөрөлгүйгээр хувийн мэдээллийг нь авахгүй байх талаар хуульчилсан байна. Хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах үүрэг бүхий Холбооны Худалдааны Комисс нь тус хуулийг хэрэгжүүлэх журмыг баталсан бөгөөд 2012 онд шинэчлэн баталж, хууль зөрчсөн компаниудад зохих арга хэмжээг ногдуулсаар ирсэн байна.

Интернэт орчинд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 47-254²¹³

Тус хуулиар хүүхдийг интернэтээр зохисгүй, садар самуун материал харах, үзэхээс сэргийлсэн зохицуулалтыг хийсэн байна. Сургууль, номын сангууд нь компьютертаа зохисгүй материалыг шүүх программыг суулгах шаардлагатай бөгөөд Интернэтийн аюулгүй байдлын бодлогыг баримтлан хэрэгжүүлдэгээ баталгаажуулаагүй тохиолдолд E-rate хөтөлбөрөөс олгодог интернэтийн хөнгөлөлтийг эдлэх боломжгүй болох юм. Холбооны Харилцаа холбооны Хороо нь (Federal Communication Commission) тус

²¹² <https://www.ftc.gov/news-events/media-resources/protecting-consumer-privacy-security/kids-privacy-coppa>
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91>

²¹³ <https://www.fcc.gov/consumers/guides/childrens-internet-protection-act>

хуулийг хэрэгжүүлэх журмыг 2001 оны эхээр батлан, 2011 онд шинэчлэн баталсан байна.

Домэйн нэр үнэн зөв байх тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 34, Бүлэг 209²¹⁴

Тус хуулиар хүмүүст болон насанд хүрээгүй хүүхдэд интернэтээр зохисгүй материал үзүүлэх, садар самуунд уруу татах зорилгоор хуурамч домэйн нэр ашиглахыг хориглосон байна.

Хэрэв санаатайгаар хуурамч домэйн нэр ашиглан, хүнийг төөрөгдүүлэн садар самуунд уруу татсан тохиолдолд мөнгөн торгууль ногдуулах буюу 2 жилээс ихгүй хугацаагаар хорих эсхүл мөнгөн торгууль ногдуулах болон хорих шийтгэл давхар ногдуулна.

Хэрэв санаатайгаар хуурамч домэйн нэр ашиглан, хүүхдийг төөрөгдүүлэн садар самуунд уруу татсан тохиолдолд мөнгөн торгууль ногдуулах буюу 10 жилээс ихгүй хугацаагаар хорих эсхүл мөнгөн торгууль ногдуулах болон хорих шийтгэл давхар ногдуулна гэж заажээ.

Хүүхэд хамгаалал, аюулгүй байдлын тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 18, Бүлэг 110²¹⁵

Энэ хуулийг хүчирхийллийн золиос болсон Адам Валш хүүгийн нэрээр нэрлэсэн байна. Энэ хуулиар цахим хуудас хайх явцад санаатайгаар хүнийг төөрөгдүүлсэн нэр хаяг, зураг тавьж хүмүүс, насанд хүрээгүй хүүхдийг садар самуунд уруу татах, хүүхдэд зохисгүй, хортой контент үзүүлэхийг хориглосон байна.

Түүнчлэн энэ хуулиар улс орон даяар хүчингийн хэрэгт холбогдож байсан гэмт этгээдүүдийг бүртгэлжүүлэхийг үүрэг болгосон байна. Гэмт этгээдүүдийг гэмт хэргийн шинжээс хамааран 3 ангилалд (Tier 1, 2, 3) ангилах бөгөөд 2-хүнд, 3-онц хүнд хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийн талаарх мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй байршуулахыг муж, орон нутгийн хууль сахиулагчдад үүрэг болгосон байна.

1-р ангиллын гэмт хэрэгтнүүд 15 жилийн турш, жил бүр оршин суугаа газрынхаа цагдаагийн газарт бүртгүүлнэ.

2-р ангиллын гэмт хэрэгтнүүд 25 жилийн турш, 6 сар тутам оршин суугаа газрынхаа цагдаагийн газарт бүртгүүлнэ.

3-р ангиллын гэмт хэрэгтнүүд насан туршдаа, 3 сар тутам оршин суугаа газрынхаа цагдаагийн газарт бүртгүүлнэ.

Бүртгэл хийлгээгүй тохиолдолд хууль зөрчсөнд тооцон, хариуцлага хүлээлгэнэ.

21-р зуунд хүүхдийг хамгаалах тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 15, Бүлэг 91A²¹⁶

Энэ хуулиар хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах үүрэг бүхий Холбооны Худалдааны Комисст Хүүхдийн аюулгүй интернэт хэрэглээг дэмжих хөтөлбөр боловсруулан улс орон даяар хэрэгжүүлэхийг үүрэг болгосон байна. Тус хөтөлбөр нь төрийн болон хувийн хэвшлийн байгууллагуудын хэрэглэж буй интернэтийн аюулгүй байдлыг хангах арга хэрэгслүүдээс шилдэг туршлагыг шалгаруулан, урамшуулах, олон нийтэд түгээх, танилцуулах, ялангуяа интернэтийн аюулгүй болон зохистой хэрэглээ, цахим орчинд

²¹⁴ <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/subtitle-II/chapter-209>

²¹⁵ <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/800/text>

²¹⁶ <https://www.ftc.gov/enforcement/statutes/protecting-children-21st-century-act>
<https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91A>

олон нийтийн сүлжээгээр үл таних хүнтэй хэрхэн харилцах, цахимаар доромжлох, дээрэлхэх үйлдлээс хэрхэн сэргийлэх, хариу өгөх талаар хүүхэд, өсвөр насныханд сургах, таниулах сургалтын хөтөлбөрүүдийг багтаасан байх шаардлагатай байна. Холбооны Худалдааны Комисс нь жил бүр Конгресст хуулиар хүлээсэн энэхүү үүргийнхээ хэрэгжилтийн тайланг танилцуулах шаардлагатай байна.

Цахим гэмт хэргийн мэдээллийн шинэчлэлийн тухай хууль-Нэгдсэн Улсын Код, Сэдэв 18, Бүлэг 110-2258A²¹⁷

АНУ-д үйл ажиллагаа явуулж байгаа цахимаар үйлчилгээ эрхлэгчид нь хүүхдийг бэлгийн хүчирхийлэл, садар самуун үйлдэлд ашигласан материалын талаар мэдсэн тохиолдолд хууль сахиулагч байгууллагад нэн даруй мэдэгдэх үүрэгтэй байна.

АНУ-ын Хууль зүйн яамны **Хүүхдийг садар самуун, бэлгийн мөлжлөгөөс хамгаалах алба** (Child Exploitation and Obscenity Section) нь 1987 онд байгуулагдсан бөгөөд садар самууныг сурталчлахаас урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн гэмт хэргээс хүүхдийг хамгаалах үндсэн чиг үүрэгтэй бөгөөд 2002 онд **Дэвшилтэт технологи ашиглан мөрдөн шалгах нэгж** (High Technology Investigative Unit)-ийг дотооддоо байгуулан, орон даяар үйл ажиллагаа явуулдаг 94 салбар нэгжээр дамжуулан, цахимаар үйлдэгдэх энэ төрлийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлж, илрүүлж ажиллах болсон байна. Тус алба нь 2006 оноос Аюулгүй хүүхэд нас хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж эхэлжээ.²¹⁸

Тус алба нь хүүхэд хамгаалах дээрх болон хүүхдийг бэлгийн мөлжлөгөөс урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн гэмт хэргийг илрүүлэх, таслан зогсоох үйл ажиллагаанд холбогдох бусад хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэн ажилладаг байна.²¹⁹

ИБУИНХУ

ИБУИНХУ-д 2020 онд 46,6 сая хүн өдөр бүр интернэт ашигладаг. Их Британид нийт өрхийн дийлэнх хувь нь онлайнаар холбогдох боломжтой байгаа бол 2019 оны байдлаар нийт өрхийн 7 хувь нь интернэтэд холбогдоогүй байна гэж ONS мэдээлсэн. Евростат энэ үзүүлэлтийг илүү өндөр буюу интернэт холболттой өрхүүдийн 96 хувь, ЕХ-ны дунджаас 90 хувиас дээгүүр байна гэж тооцоолжээ.²²⁰

ИБУИНХУ-д Үндэсний Гэмт хэрэгтэй тэмцэх Агентлаг (National Crime Agency)²²¹ нь үндэсний хэмжээнд цахим болон бусад төрлийн гэмт хэрэгтэй тэмцдэг байна. Тус улсад цахим гэмт хэрэг нь цар хүрээний хувьд өргөсөж, илүү нарийн, ярвигтай болсоор байна. Хувь хүмүүсийг эрүүл мэнд болон эдийн засгийн хувьд хохироох, аюул, эрсдэлд оруулахаас авахуулаад зайлшгүй шаардлагатай төрийн болон хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагуудын үйл ажиллагааг тасалдуулах, доголдуулах, цаашлаад үндэсний аюулгүй байдалд заналхийлэх хэмжээний хэргүүд цахимаар үйлдэгдэж, тооцож баршгүй хохирол учруулдаг байна.

Хувь хүн болон байгууллагууд нь аюулгүй байдлаа хангаагүйн улмаас цахим гэмт хэрэг үйлдэгсдийн өгөөш болсоор байна. Гэмт хэрэгтнүүд нууц үг, баримт мэдээлэл зэргийг хулгайлж гэмт хэрэгтээ ашиглахаас гадна данснаас шууд мөнгө хулгайлах зэргийг цахимаар үйлдэж байна. Цахимаар хамгийн их үйлдэгдэж буй гэмт хэргийн төрлүүдэд:

²¹⁷ <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title18-section2258A&num=0&edition=prelim>

²¹⁸ <https://www.justice.gov/criminal-ceos>

²¹⁹ <https://www.justice.gov/criminal-ceos/citizens-guide-us-federal-child-exploitation-and-obscenity-laws>

²²⁰ <https://www.statista.com/statistics/275786/daily-internet-users-in-great-britain/>

²²¹ <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/cyber-crime>

- Нийгмийн сүлжээ болон цахим шуудангийн нууц үг ашиглан хакердах
- Хуурамч цахим шуудан ашиглан аюулгүй байдлын мэдээлэл, хувийн мэдээлэл авах (phishing)
- Хортой програм хангамж-гэмт хэрэгтнүүд файлуудыг хулгайлж компьютерийн систем болон сүлжээнд халдах (malicious software)
- Мөнгө хулгайлах зорилгоор цахим хуудас руу халдах ингэхдээ тухайн цахим хуудасны сүлжээ болон серверийг хэт их ачааллах замаар үйлдэх (Distributed denial of service) зэрэг ордог байна.

Цахим гэмт хэрэг нь дэлхий нийтийг хамарсан аюул болоод байгаа учир олон улсын байгууллагууд, улс орнууд хоорондын хамтын ажиллагаа зайлшгүй шаардлагатай байна. Тус улсын Үндэсний Гэмт хэрэгтэй тэмцэх Агентлаг нь Их Британи улсын цагдаагийн газар, бүсийн зохион байгуулалттай гэмт хэрэгтэй тэмцэх нэгжүүд, олон улсын хууль сахиулах байгууллагууд, тухайлбал Европол, Холбооны Мөрдөх Товчоо, АНУ-ын Тагнуулын Алба зэрэгтэй мэдээ мэдээллээ хуваалцан хамтарч ажиллахын зэрэгцээ хувийн хэвшлийнхэнтэй техникийн туршлагаа хуваалцан, үр дүнтэйгээр хамтран ажилладаг байна.

Түүнчлэн иргэд, олон нийт, бизнес эрхлэгчдийг цахим халдлагаас урьдчилан сэргийлэх зорилгоор төрийн болон төрийн бус байгууллагуудтай хамтарч ажилладаг. Үүнд, Үндэсний Цахим Аюулгүй байдлын Төв (National Cyber Security Center)²²², тус төвийн харьяа зөвлөгөө өгөх төв, Аюулгүй интернэт хэрэглээний талаар мэргэжилтний зөвлөгөө өгөх төв (Get Safe Online Free expert advice)²²³ зэрэг олон байгууллагууд багтана.

Үндэсний гэмт хэрэгтэй тэмцэх агентлаг нь цахим орчинд гэмт хэрэг үйлдэгч өсвөр насныхан болон залуучуудыг цахим хэрэгтэн болохоос сэргийлж, тэдгээрийн цахим орчинд ажиллах ур чадварыг зөвөөр ашиглах, хаана ажиллах боломжтой талаар зөвлөгөө мэдээлэл өгөх зорилгоор тэдэнтэй болон эцэг эхтэй нь уулзаж ярилцах, гэмт хэргээс холдуулах шат дараатай арга хэмжээг авах Цахим сонголт (CyberChoices) аянг зохион байгуулдаг байна.

Их Британи улсад цахим гэмт хэргийн төрөл болох цахим хүчирхийллийг иргэний болон эрүүгийн хуулиудаар зохицуулдаг. Цахим хүчирхийллээс хүүхдийг хамгаалах, уг гэмт хэргийг таслан зогсоох, гэмт хэрэг үйлдэж буй насанд хүрээгүй хүүхдийг ялангуяа дахин хэрэг үйлдэхээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах зэрэгт нэн тэргүүнд анхаарч ажилладаг байна.

Цахимаар дээрэлхэх, доромжлох, айлган сүрдүүлэх (Cyberbullying and Cyber harassment)

Дээрэлхэх, доромжлох (bullying), үүнийг мөн цахимаар үйлдэхэд (cyberbullying) **Компьютерийн зүй бус хэрэглээний тухай хууль** (Computer Misuse Act 1990)²²⁴, **Айлган сүрдүүлэхээс хамгаалах тухай хууль** (Protection from Harassment Act 1997)²²⁵, **Гэмт хэрэгтэнд хариуцлага тооцох ба нийтийн хэв журмыг сахиулах тухай хууль** (Criminal Justice and Public Order Act 1994)²²⁶, **Тэгш эрхийн тухай хууль** (Equality Act

²²² <https://www.ncsc.gov.uk/>

²²³ <https://www.getsafeonline.org/>

²²⁴ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents>

²²⁵ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>

²²⁶ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>

2010)²²⁷, **Хор нөлөөтэй харилцаа холбооны тухай хууль** (Malicious Communications Act 1988)²²⁸, **Харилцаа холбооны тухай хууль** (Communications Act 2003)²²⁹, **Боловсрол болон хяналт шалгалтын тухай хууль** (Education and Inspections Act 2006)²³⁰–аар тус тус зохицуулдаг байна.

Тухайн хүний нийгмийн сүлжээ болон цахим шуудангийн хаягны нууц үгийг хулгайлан дээрэлхэх, доромжлох гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд **Компьютерийн зүй бус хэрэглээний тухай** хуулиар шийдвэрлэнэ.

Аливаа холбоо, харилцааны хэрэгсэл ашиглан хүнийг айлган сүрдүүлж, айдас түгшүүрт автуулах, сэтгэл санааны гутралд оруулах гэмт хэрэг үйлдсэн тохиолдолд **Хор нөлөөтэй харилцаа холбооны тухай** хуулиар шийдвэрлэдэг байна.

Мөн бүдүүлгээр доромжилсон, зохисгүй, садар самуун болон сүрдүүлсэн, заналхийлсэн цахим зурвас илгээх нь **Харилцаа холбооны тухай** хуулийн 127-р хэсэгт заасны дагуу гэмт хэрэгт тооцогдоно.

Боловсрол болон хяналт шалгалтын тухай хуулиар сургуулийн удирдлагад сургууль, сургалтын байгууллагын эргэн тойронд суралцагч хүүхдүүд болон багш сурган хүмүүжүүлэгчдэд эрүүл, аюулгүй орчин бүрдүүлж ажиллахыг үүрэг болгосон байна. Түүнчлэн энэ хуулиар бусад сурагчдыг дээрэлхэх, доромжлох, айлган сүрдүүлэх үйлдэл байнга үзүүлж буй сурагчдыг хүмүүжүүлэх, сахилга бат сахиулах тодорхой эрхийг (тухайлбал, үүрэн телефоны утсыг хураан авах зэрэг) багш, сурган хүмүүжүүлэгчдэд олгосон бөгөөд хүчирхийлэл үйлдэгч хүүхдүүд болон тэдгээрийн эцэг, эхчүүдэд хүчирхийлэл нь тэвчиж болшгүй гэмт үйлдэл болохыг ойлгуулж, үүнийг таслан зогсоохын тулд удаа дараа хүчирхийлэл үйлдэгч хүүхдийн эцэг эхийг шүүхийн шийдвэрээр хүүхдээ хүмүүжүүлэх албадан сургалтанд хамруулах, цаашлаад 1000 хүртэлх фунт стерлингийн торгууль ногдуулах хүртэл арга хэмжээ авахаар хуульчилсан байна.

Мөшгих (stalking) болон цахимаар мөшгих (cyberstalking) хэргийг **Айлган сүрдүүлэхээс хамгаалах тухай** хуулийн 2А хэсгээр зохицуулна. Энэ хуулиар мөшгих гэмт хэргийн хохирогчийг хамгаалахаар заасан хэдий ч цахим халдлагын хохирогчийг давхар хамгаалдаг байна.

Тус хуулиар мөшгинө гэдэгт хэн нэгнээс салахгүй, байнгын хойноос нь даган, айдаст автуулах үйлдлийг хэлнэ гэжээ. Тодорхой хохирогчтой байнга, тогтмол холбоо барих, холбоо барих оролдлогууд тасралтгүй хийх үйлдлийг мөшгих гэнэ. Мөшгих болон цахимаар мөшгих гэмт хэрэг нь хохирогчийг байнга айлган сүрдүүлж, сэтгэл санаа болон бие махбодын хохирол учруулдаг тул хохирлын хэмжээ болон гэмт үйлдлээс хамааран 6 сараас 5 жил хүртэл хугацаанд хорих ялаар шийтгэхээр хуульчилсан байна.

Дижитал Эдийн засгийн тухай хууль (Digital Economy Act 2017)-ийн 103-р хэсэгт зааснаар засгийн газар нь нийгмийн сүлжээний үйлчилгээ үзүүлэгчдэд зориулж, нийгмийн сүлжээгээр зүй бус, гэмт хэргийн шинжтэй дээрэлхсэн, доромжилсон, айлган сүрдүүлсэн утга агуулга бүхий материалыг нийтлэх, түгээхийг хориглох, холбогдох байгууллагад мэдэгдэх тухай гарын авлага боловсруулан, хэрэгжүүлж ажиллахыг хуульчилсан байна.

²²⁷ <https://www.gov.uk/bullying-at-school>

²²⁸ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27>

²²⁹ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents>

²³⁰ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents>

Хүүхдийг цахимаар садар самуунд уруу татах, хулгайлах, хүчирхийлэх, бэлгийн мөлжлөгийн золиос болохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор төрийн болон төрийн бус байгууллагууд нэгдэн үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна. Засгийн газар, хууль сахиулагчид, эрдэм шинжилгээний байгууллагууд, аж ахуйн нэгжүүд, болон эцэг эхчүүдийн төлөөллөөс бүрдсэн Их Британийн Хүүхдийн цахим орчны аюулгүй байдлыг хангах зөвлөл (UK Council for Child Internet Safety) нь хүүхэд, залуусын цахим орчны аюулгүй байдлыг хангахын төлөө үйл ажиллагаагаа явуулдаг байна.

Үндэсний Гэмт хэрэгтэй тэмцэх Агентлагийн харьяа Хүүхдийн мөлжлөг ба Онлайн хамгааллын төв (Child Exploitation and Online Protection Center) нь хүүхэд багачуудыг гэмт хэргийн хохирогч болохоос урьдчилан сэргийлж, эцэг эхчүүд, багш сурган хүмүүжүүлэгчид болон хүүхдүүдэд зориулсан гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх, таслан зогсоох төрөл бүрийн зөвлөгөө мэдээллийг багтаасан ThinkUKnow²³¹ цахим хуудсыг ажиллуулдаг.

Хүүхдэд харгис хэрцгий хандахаас урьдчилан сэргийлэх Үндэсний Нийгэмлэг (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) нь хүүхдийн хүчирхийллийг таслан зогсоохын төлөө тэмцэгч, сайн дурын тэргүүлэгч байгууллага юм. Тус байгууллага нь хүчирхийлэлд өртсөн хүүхдүүдэд туслах, аюулд өртөж болзошгүй хүүхдүүдийг хамгаалах, хүчирхийлэл үйлдэгдэхээс урьдчилан сэргийлэх зэрэг үйл ажиллагааг хэрэгжүүлдэг байна. Тус байгууллага нь 1883 онд үйл ажиллагаагаа эхлүүлж байжээ.

Хүүхэд хамгааллын тухай хууль (Protection of Children Act 1978), **Бэлгийн хүчирхийлэлтэй тэмцэх тухай хууль** (Sexual Offences Act 2003) болон холбогдох бусад хуулиар хүүхдийг бэлгийн мөлжлөгийн золиос болохоос урьдчилан сэргийлэх, энэ төрлийн гэмт хэргийг таслан зогсоох, гэмт хэрэгтэнд хариуцлага ногдуулах зэрэг харилцааг зохицуулдаг байна. Эдгээр хуулиудыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд засгийн газрын харьяа Боловсролын газар (Department for Education) нь “Хүүхдийн аюулгүй сурах орчныг бүрдүүлэх” удирдамжийг боловсруулан, сургалтын байгууллага болон эцэг эхчүүдэд мөрдүүлэн ажиллаж байна.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

²³¹ <https://www.thinkuknow.co.uk/>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

Хууль, тогтоомж

- Монгол Улсын Үндсэн хууль
- Эрүүгийн хууль
- Зөрчлийн тухай хууль
- Хүүхэд хамгааллын тухай хууль
- Хүүхдийн эрхийн тухай хууль
- Садар самуунтай тэмцэх тухай хууль
- Хүн худалдаалахтай тэмцэх тухай хууль
- Зар сурталчилгааны тухай хууль
- Гэмт хэрэг, зөрчлөөс урьдчилан сэргийлэх тухай хууль
- Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал (2010)
- ЗГ-ын 2018 оны 276 дугаар тогтоол
- ХХМТГ-ын даргын 2020 оны А/68 дугаар тушаал

Олон улсын баримт бичиг

- Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал
- Хүүхдийн эрхийн тухай конвенц
- Хүүхдийг хамгаалах болон улс хооронд үрчлэх асуудлаар хамтран ажиллах тухай конвенц
- Хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэрийн тухай олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын 182 дугаар конвенц
- Иргэний болон улс төрийн эрхийн тухай олон улсын пакт

Ном

- Кибер гэмт хэргийг шүүхэд хянан шийдвэрлэх нь, Л.Галбаатар, 2015 он
- Монгол Улсын шүүхийн тайлан, Шүүхийн 2020 оны бүтэн жилийн шүүн таслах ажиллагааны нэгдсэн дүн мэдээ, 2021 он

Бусад материал

- Монгол Улс дахь хүүхдийн эрхийн нөхцөл байдлын үнэлгээ 2020, Хүүхдийг Ивээх Сан, 2021 он
- Монгол улс дахь хүний эрх, эрх чөлөөний байдлын талаарх 19 дэх илтгэл, Монгол Улсын Хүний Эрхийн Үндэсний Комисс, 2020 он
- Өсвөр үеийнхний цахим хэрэглээний өнөөгийн байдал судалгааны тайлан, Гэр бүл, хүүхэд, залуучуудын хөгжлийн газар, Сургалт, судалгаа мэдээллийн төв. 2018 он.
- Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдлын талаарх судалгааны тайлан, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо. 2021 он
- Цагдаагийн байгууллагад 2021 оны эхний 3 сард бүртгэгдсэн гэмт хэрэг, зөрчлийн мэдээ

Цахим хуудас

- Цахим орчин дахь хүүхдийн хамгаалалт 2020” бодлого боловсруулагчдад өгөх удирдамж, Guidelines for policy-makers on Child Online Protection 2020,

https://www.itu.int/en/ITU-D/Cybersecurity/Documents/COP/Guidelines/2020-translations/S-GEN-COP.POL_MAKERS-2020-PDF-E.pdf

- Цахим орчин хүүхэд хамгаалал сэдэвт хэвлэмэл фостерын сан, Харилцаа холбооны зохицуулах хороо
http://ekids.mn/Home/newsdetail?dataID=22012&fbclid=IwAR2YroLWF0HURKca5LdAYWTQH5Fr5kGOy5JwOxQICEOer_x_7CNkqt_QixY
- <https://www.verywellfamily.com/types-of-cyberbullying-460549>
- <https://kidshealth.org/en/parents/cyberbullying.html>
- <https://www.gov.uk/bullying-at-school>
- Харилцаа, холбоо, мэдээллийн технологийн газар <https://dashboard.cita.gov.mn/>
- Цахим гэмт хэргийн талаарх онцлох баримтууд, Тагнуулын ерөнхий газар. <https://gia.gov.mn/49/item/643>
- Цахим орчинд хүүхдийн эрхийг хамгаалах салбар дундын ажлын хэсэг хуралдаж байна. <https://mlsp.gov.mn/content/detail/805>
- Цахим орчин дахь Хүний эрхийн түгээмэл тунхаглал, <http://www.be-in.com/10/rightsdec.html>
- Цахим орчин дахь хүүхдийн аюулгүй байдал, Монгол Улсын Тагнуулын ерөнхий газар, <https://gia.gov.mn/12/item/709>
- НҮБ-ын Хүүхдийн сангийн мэдээллийн төв, “Ковид-19 ба Хүүхдүүд” https://data.unicef.org/covid-19-and-children/?utm_source=UNICEF%20Data&utm_medium=homepage&utm_campaign=COVID19-hub-unicef-data-hero-image

Герман

- <https://www.asianlaws.org/docs2019/reports/Mapping%20study%20on%20cyberviolence.pdf>
- https://www.jugendschutz.net/fileadmin/download/pdf/Report_2019_Children_on_the_Internet.pdf
- <https://www.jugendschutz.net/en/index.html>
- <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=724>
- Interstate Treaty on the Protection of Minors in the Media https://www.kjm-online.de/JMStV_in_English__19th_Interstate_Broadcasting_Treaty.pdf
- Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB) <https://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=752>
- НИЙГМИЙН СҮЛЖЭЭНД ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙГ ХАНГАХ ТУХАЙ ХУУЛЬ <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/mongolei/14077.pdf>

Япон

- Links to domestic policies, strategies or responses to cyberviolence.
- http://www.npa.go.jp/safetylife/syonen/no_cp/measures/index_e.html
- The Protection of Human Rights (see pp.25-26)
- <http://www.moj.go.jp/content/001247391.pdf>
- https://www8.cao.go.jp/youth/youth-harm/law/pdf/for_english.pdf
- <https://prtimes.jp/main/html/rd/p/000002198.000001594.html>

АНУ

- <https://www.statista.com/statistics/184083/commonly-reported-types-of-cyber-crime/>
- <https://www.stopbullying.gov/resources/laws/federal>

- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/18/2261A#>
- <https://www.ftc.gov/news-events/media-resources/protecting-consumer-privacy-security/kids-privacy-coppa>
- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91>
- <https://www.fcc.gov/consumers/guides/childrens-internet-protection-act>
- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/34/subtitle-II/chapter-209>
- <https://www.congress.gov/bill/108th-congress/senate-bill/800/text>
- <https://www.ftc.gov/enforcement/statutes/protecting-children-21st-century-act>
- <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-91A>
- <https://uscode.house.gov/view.xhtml?req=granuleid:USC-prelim-title18-section2258A&num=0&edition=prelim>
- <https://www.justice.gov/criminal-ceos>

ИБУИНХУ (Англи)

- <https://www.justice.gov/criminal-ceos/citizens-guide-us-federal-child-exploitation-and-obscenity-laws>
- <https://www.statista.com/statistics/275786/daily-internet-users-in-great-britain/>
- <https://www.nationalcrimeagency.gov.uk/what-we-do/crime-threats/cyber-crime>
- <https://www.ncsc.gov.uk/>
- <https://www.getsafeonline.org/>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/18/contents>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1997/40/contents>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1994/33/contents>
- <https://www.gov.uk/bullying-at-school>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/27>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/21/contents>
- <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/40/contents>
- <https://www.thinkuknow.co.uk/>

UIH.MN
СҮДАЛГААНЫ САН